

№ 20 (229) 14 траўня 2001 г.

НАША НІВА

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у пянядзелкі

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЭТА

Чамадан, Москва... а потым?

Чатыры кандыдаты ў прэзыдэнты з антылукашэнкаўскага альянсу пабывалі з візитам у Москве. У адміністрацыі Пуціна іх прынялі. У аддзеле ўнутранай палітыкі.

Пяты, Ганчарык, не паехаў, паслаў замест сябе прэс-сакратара. Неафіцыйныя сустэречы з расейскім палітыкамі і ўплывовымі дзеячамі беларускага падходжання ў Москве значылі нашмат больш, чым афіцыйная частка ваяжу.

У адразу ненависте ад 1994 г., сёлета пытаны палітычныя, а тым больш замежнапалітычныя, мала

цікавяць беларускіх выбарцаў, перасычаных ідэалагічнымі баталіямі апошніяй сэмігодкі. Як дабіцца большай пабывовай бясьпекі, павышэння якасці жыцця, лячэння ў больніцах, навучання ў школах, лягчэшага перамяшчэння па Эўропе і Расеі — вось ключавыя пытанні сёлетнія кампаніі. Хто прапануе ясныя, прывабныя і рэалістычныя рэшткты — той і выйграе. Пакуль прапануе адзін Лукашэнка. Ягоныя рэшткты старыя, а сацыяльная база — галота. Ніхто зь пяцёркі яснае праграмы не прадставіў, усё больш

лэзунгі, а таму яны пакуль карыстаюцца толькі падтрымкай палітыканіі часткі выбараў. А пра інтэграцыю, славянскае адзінства (як і сувэрэнітэт і рэформы) усім адрыдала слухаць. Налічіся, годзе...

Тому і пункт пра развязвальніцу з Расеяй стаіць толькі прыканцы супольнай праграмы "пяцёркі съмельхі", таму Лукашэнка ўзмацніў незалежніцкую рыторыку, у выніку чаго іх перадвыбарныя платформы ў замежнапалітычнай частцы сталі амаль аднолькавыя.

Працяг на старонцы 3.

"Наша Ніва" і "ARCHE" ў Рэчыцы

16 траўня ў Рэчыцы адбудзеца спаканьне з чытачамі. Прыведуць Зьміцер Бартосік, Андрэй Дынько і Андрэй Скурко. Для нашаніцаў гэтая сустрэча асабліва дарагая. Якраз днімі спаўненца 10 гадоў з моманту аднаўлення газеты: час для раздумаў і асэнсавання.

Школа №7, 13.00.
Даведкі праз тэл. у Рэчыцы (02340) 2-63-72.

НАША НІВА Газэта тваёй душы

«Наша Ніва» — гэта 12 старонак інфармацыі і камэнтароў пра падзеі ў Беларусі і сьвеце штотыдня, гэта паўнакроўная беларуская культура, гэта жывы голос незалежнага беларускага грамадзтва. Аўтары і чытачы «Нашай Нівы» разам твораць краіну.

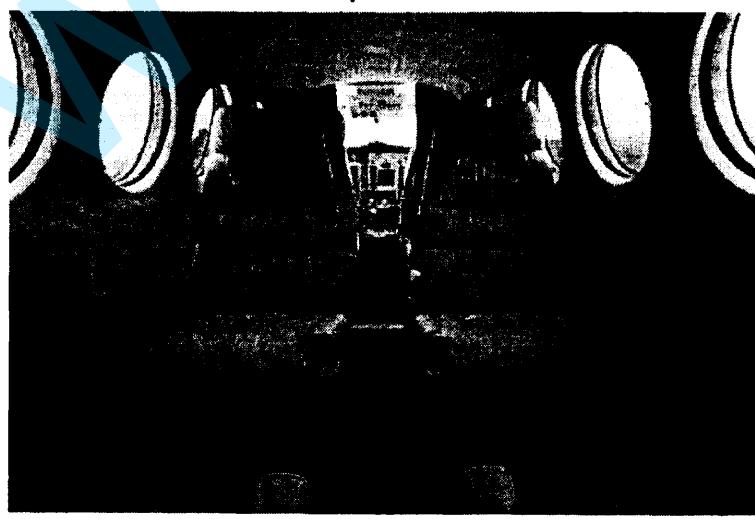
Падпісны індэкс 63125. Падпіска на 1 месяц каштует 929 рублёў. Для менчукоў на шапік «Белсаюздруку» — 760 рублёў. Падпіску на «НН» прымаюць на любой пошце, у многіх шапіках «Белсаюздруку». Менчукам вельмі зручна падпісвацца «на шапік» — таніней, і газету можна забіраць у пянядзелак.

ПАДПІШІСЯ САМ, ПАДПІШЫ СУСЕДА ДЫ СУСЕДНЮЮ ШКОЛУ!

Проза летніх дарог

Цэлае лета ў «Нашай Ніве» штотыдзень — новае апавяданьне. У далёкія і блізкія падарожкі бярэце з сабой «Нашу Ніву» — і чытаіце.

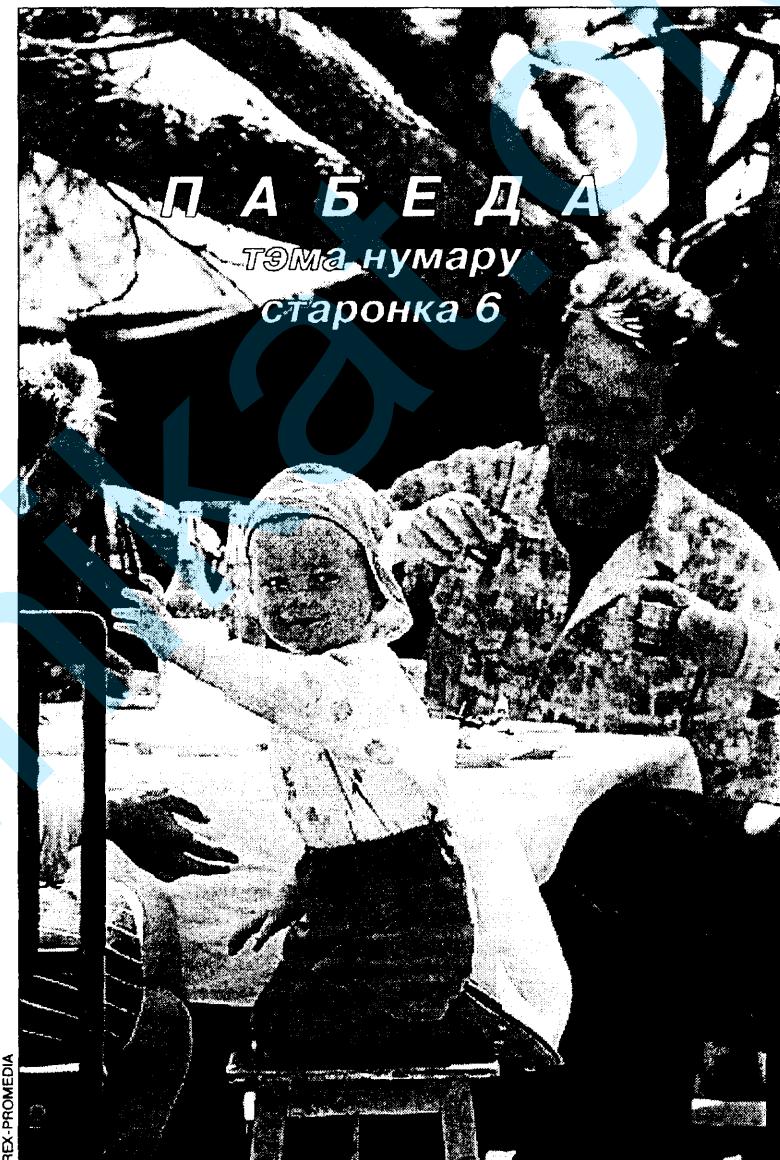
У гэтым нумары — апавяданьне Гайнрыха Бёля «Як у кепскіх раманах». Старонка 10.

Сыцягі над горадам

Учора жыхары многіх гарадоў пабачылі над сваімі дахамі белчырвона-белыя сыцягі. Такім чынам Малады Фронт адзначыў угодкі ганебнага рэфэрэндуму. У Менску вялізнае палотнішча лунала на дроце, нацягнутым між 20-павярховымі гмахамі на скрыжаванні вуліцаў Багдановіча і Варашэні. Сыцяг лунаў і на вышинных будынку на праспэкце Скарыны проці Акадэміі навук. Штандары зьявіліся таксама ў Зялёным Лузе, Серабранцы, Камароўцы, на цэнтральных вуліцах Бабруйску, Баранавічах, Берасця, Віцебску, Горадні, Крычава, Магілёва, Мастоў, Радашковічах, Століцаў ды ішчэ дзясятку гарадоў.

Б.Т.

Хочуць, як лепш, а выйдзе, як заўсёды

Палітоляг У.Палахала ў інтэрнэт-газэце "Украінская правда" праракуе, што прызначэнне Чарнамырдзіна паслом у Кіеў мае выклікаць зяўлёненне на украінскай палітычнай сцене яшчэ аднаго цэнтру ўлады (з-за шырокіх сувязей з Білгарад-Дністровскім) і частковую страту Украінай незалежнасці. "Зараз можна чакаць прызначэння новым прэм'ерам Украіны асобы, што арыентавалася б на свае асабістые контакты ў Расеі".

Пуцін знайшоў, каго паслаць да украінскіх алігархau, якія раскрапілі, звяялі да жабрацтва заможную, чарназёмную Украіну. Гэта ясны жэст: вось, Украіна, як мно-га ты значышь для нас. Пасла гэтага маштабу мы не паслаі ні ў Вашынгтон, ні ў Пэкін. Вярніся ва ўлоньне Расеі, і зажывеш, як Беларусь, — на капеечным газе, і будзем разам пампаваць паліва ў Эўропу, дзяліць гроши па-братэрскі ды дурыць народы. Бліскучая ідэя — звабіць, купіць украінскую алігархію, якая страшэнна баіцца ўласнага народу.

Пуціну не адмовіш у сувежацьці мысленія. Ды толькі геніяльнаму гэбісту не пашчасціца з краінай.

Працяг на старонцы 5.

АСАБЛІВАСЬЦІ НАЦЫЯНАЛЬНАГА АЛЬКАГАЛІЗМУ

«У гэтым смак беларускага жыцця: маеш быць "як чалавек", маеш быць "як усе", маеш абавязак піць, бо іншай трапляеш у "слабакі", "хлюпік" і ўвогуле вырадкі, ня людзі. Але ня маеш напівацца!»

Эсэ Алеся Чобата. Старонка 9.

Чарнамырдзін паедзе паслом
Расеі ў Кіеў

«Чарнамырдзін» у цюкоідным перакладзе значыць «Карамазаў». (Жарт.)

заплющчвалі вочы на фінансавыя круцельствы Чарнамырдзіна, каб не псовадзіць стасунку з Расеяй. Кажуць, калі віцэ-прэзыдэнт ЗША А.Гор (сустарышня камісія па развязвальніцы эканамічных стасункаў між ЗША і Расеяй, якую з расейскага боку спачатку ачольваў газавы прэм'ер) прачытаў дакладны допіс спэцслужбаў пра гэта, дык напісаў на ёй нецэнзурную рэзалюцыю "схаваць на ...". А Дж.Буш наадварот, падчас перадвыбарнае кампаніі разглядаў фігуру колішняга першага міністра Расеі як сымбал карупцыі.

Прызначэннем Чарнамырдзіна Пуцін забівае два зайцы: высылае з краіны яшчэ аднаго алігарха і ўзмацняе ціск на Украіну.

3 усёй краіны

Ландышы закрасавалі

Стан здароўя
Смольскага й Хадыкі

Цяжка захварэў кампазытар Зыміцер Смольскі. Год таму ён перанес цяжкую апрацоўку на сэрцы (яму прыладзілі два штучныя кляпапаны), але прадцягваў выкладаць у кансерваторыі, пісаць музыку, і вось цяпер – новыя ўскладненні. У шпіталі сітуацыю ўдалося нармализаваць. Сп. Смольскі спадзеяцца неўзабаве вернуцца да працы.

Палепшала Юр'ю Хадыку, які перанес пасльяпрацэйскія сіпсы. Яго ўжо адпускаюць са шпітalu дахаты на выходныя. Дзён праз дзесяць адзін зь лідэраў БНФ зьбіраецца зусім вырвавацца з больничнае няволі.

Юлія Андрэева

Кожнаму пастуху –
100 тысячаў

У туніковай сітуацыі апынулася кіраўніцтва калгасу імя Мічурына Астравецкага раёну. Час выганаць кароў на пашу, а пастуху няма. Ніводзін калгаснік не згадаўся пасыць “рагулай” ды “зорак” за 30—40 тысячаў у месяц.

Тады праўленне калгасу паабязала кожнаму пастуху заплаціць па 100 тысячаў рублёў. Ахвотныя адразу знайшліся. Ці не чарга мэханізатарапі патрабаваць?

М.В., Астравец

СПЭЦЫЯЛІСТ

15 сакавіка міліцыянты арыштавалі спэцыяліста з управы сельскай гаспадаркі Смургонскага райвыканкаму. Ён адвінавачаеца ў згвалтаваныні 12-гадовай дзяўчынкі. Дзядзечка паабязаў малой цукерак і яшчэ нешта смачнае, зацягнуў у службовы гараж і сілай напаў дзіцці самагонкай. Папярэдніе съледства цінулася амаль два месяцы. За гэты час высыветлілася,

што спэцыяліст запрашаў дзяўчынку «ку госьці» па падарункі (жуўкі, кока-колу, мандарынкі) неаднаразова. Ахвяры былі з малазабісьпечаных сем'яў. Усе згвалтаваныя, па меркаваннях пракуратуры, маюць адставанне ў псыхічным развіцці. А вось сам дзядзечка, па выніках праверкі ў псыханэуралагічным шпіталі, выявіўся нармальным. Ён сядзіць у СІЗА. Справа перададзеная ў суд.

Ташыціна Скарыніна, Смургоні

Мсыціслаўскія талібы
у Мсыціславе зьнеслі помнік Леніну. Гіпсовая скульптура, безгустоўная і няякская, дойтія дзесяцігоддзі з'яўлялася дэйцічным парку. Аднак час і мясцовыя хуліганы ўзялі сваё: Ільч паступова страціў руку, а потым нос. Грошай на рэстаўрацыю не знайшліся, і помнік, са згоды выканкаму, зьнеслі.

А вось у суседнім Крычаве гроши на аднаўленне помніка былі знойдзены, і гіпсовы Ільч атрымаў новую руку, ды яшчэ книгу ў дадатак.

Мсыціслаўскі раён унікальны тым, што там няма ніводнага падпісчыка «Нашай Ніве».

Андрэй Кузьмін, Крычав
Канцэрт у гаражы

У Горадні адбылася сумесная рэспэцыя-канцэрт маладых гуртоў, зарганізаваная ініцыятывой «Нага». Пасля выступу гуртоў «Kontra la kontra» і «Pet Nihil» прыехала міліцыя і канцэрт спыніла. Міліцыянты, амапаўцы і асобы ў цывільнім начальніцтве пачалі праправяць у моладзі дакумэнты. Але надоўга затрымалі толькі хлопца, якому належыў гараж, дзе ладзіўся канцэрт. Яго адпушылі праз гадзіну, узяўшы тлумачальную і абяцаніне, што ён больш ня будзе парушаць грамадзкага парадку.

Андрэй Мялешка, Горадня

Богусь Біятлянёнак

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышыну»

ды выцісніў нулявую нічью, а ма-

зыцы ў Менску перайграі «Дынама» 1:0. Матчы ў адказ – 18 траўня.

На гэтым спадзей не пададзены.

Лядовыя справы адкладаюцца да весені, надышла футбольная пара.

Паўфіналісты Кубку Беларусі згулялі першыя матчы.

Рэчыцкі «Ведрыч» уперся ў «Белышы

Чалавечы рэсурс

Сябры Кансерватыўна-Хрысціянскай Партыі БНФ заклікаю 18 траўня правесці ля Палацу Рэспублікі на Каstryчніцкай плошчы альтэрнатыўны Усе-беларускі сход – каб засведчыць, што грамадзтва нязгоднае з палітыкай Лукашэнкі. Ці такою сама наступальна будзе тактыка кансерватораў у часе прэзыдэнцкай кампаніі? Гаворыць прэсавы сакратар партыі Валеры Буйвал.

Гутарка з Валер'ем Буйвалам

больш за 70%. Асабіста ж у Пазыняка рейтнінг да 40%. Усе сацыёлагі кажуць пра нашмат меншую колькасць прыхільнікаў. Такую ж ситуацыю мы назіралі ў 1994 г., калі таксама залежныя і "незалежныя" цэнтры казалі пра 3–4%, а Зянон набраў ажно 13%! Нават паводле афіцыйных, сфальшаваных звестак! Нельга верыць маніпулявальным фактам.

— Ці магчымае далучэнне Пазыняка да пяцёркі патэнцыйных кандыдатаў?

— Не, гэта цалкам выключана. Пасылья заявы "пяцёркі" пра сяброўства з Расей адпала апошнім сумненіні. Гэтая публіка прадае

Беларусь. Ніякіх стасункаў з імі мы мець ня можам. Няхай спаборнічаюць з Лукашэнкам за гэты сумнёўны гонар. Я нават не называў бы

гэтай публікі апазыцыяй. Уся іхная "апазыцыйнасць" — у жаданы пазыцыца Лукашэнкі. Паглядзіце, яны ж збираюцца правадзіць антибеларускую палітыку і нават не хаваюць гэтага.

Аднаму такому залячальніку, хлусу народ павернуў у 1994 г. Куды гэта прывяло краіну, мы бачым, а хлуса дагэтуль пазыцыца ня можам.

— То бок шанец дасягнуць перамогі ў аўяднаных апазыцыянарэ ёсьць?

— У тым і небяспека. Нават акадэмічна інтэлігенцыя галасавала за Лукашэнку ў другім туры тых выбараў. Толькі б ня Кебіч, маўляў. У новым пер'і гэты варыант цалкам магчымы сёньня.

— Кансерваторы ня будуть бійкатаўца выбараў?

— Хутчэй за ёсё, не. Сур'ёзная барацьба ідзе, і хўляцца ад яе мы не зьбіремся.

Гутарыў Вадзім Доўнар

Міхал Плавец: “Апазыцыя інфільтраваная дзясяткамі агентаў”

ных справаў. Яшчэ ў кватэры яны хацелі, каб я падпісаў два дакументы. Я не падпісаў. Сказаў, што я знаходжуся ў кватэры, у якой я не зарэгістраваны, чым парушаю рэжым знаходжання і існуючы законы. Я жадаў сустрэцца з юристам і прадстаўніком чэскай амбасады. Не дазволіў. Калі я адмовіўся падпісаць, далі мне пяць хвілін, каб я сабраў рэчы, і адвезлы ў КДБ. Зачынілі ў съедынчым пакоі і зноў прымушалі падпісаць тия дакументы. Нарэшце, дазволілі патэлевінанаваць у амбасаду, і чэски пасол у Менску Алеш Фойцік хутка-хутка быў у мяне. Параіў, каб я паческу напісаў, што я ня згодны з фармулёўкай адвінавачання. Праз паўтары гадзіны я ўжо праходзіў мытны і пашпартны кантроль у варшаўскім аэропорце. Толькі там я зноў адчуў, у якім я часе знаходжуся.

Я ДАЛАМАГАЙ АПАЗЫЦЫІ

У Беларусь я ўпершыню завітаў у якасці журналіста ў 1999 г. Ад сака-

АНТАЛІЯ КІРЧУК

Чамадан, Масква... а потым?

Працяг са старонкі 1.

Пасылья выбараў – хто б іх ні выйграў – Расею хутчэй за ёсё чакае пахаладанье ў стасунках зь Менскам. Беларусь зойміца дзялішым і больш адкрытым умацаваньнем дзяржаўнага суверэнітэту, наколькі будзе дазваляць фінансавы стан краіны.

За першыя 10 гадоў незалежнасці ў Беларусі стварылася жорсткая систэма ўлады, але ня ўзынікла асобнае інфармацыйнае прасторы. Менавіта на яе фармаваныне могучы быць скіраваны высілкі беларускіх дзяржаваў ў першым дзесяцігоддзі новага века. Ня менш важная і задача структурных реформаў эканомікі ды прыватызацыі прымысловасці. Як і ў пытанні асноўных накірукаў замежнай палітыкі, у разуменны гэтага згаджаеца ўся беларуская палітычная эліта.

Без вырашэння гэтых праблемаў немагчыма вырвачаць з прын-

іжальнай залежнасці ад Расеі, якая стрымлівае разыўцьцё Беларусі. Вырашэнне вымагае гіганцкіх замежных інвестыцый. Лукашэнку, які скампраміставаў сябе і трапіў у міжнародную ізоляцыю, знайсці такія сродкі і атрымада заходнія крэдыты цяжэй, чым кожнаму новаму прэзыдэнту. Значыць, Лукашэнка будзе больш заляжны ад Масквы, чым хто-колькі. Таму, па ўсім відаць, Крэмль будзе працягваць сваю ранешншую стратэгію, якая заключаецца ў спрыяньні расколам беларускай апазыцыі.

Візіты альянтаў у Москву пат-

рэбныя, але ситуацыі не мяніюць. Гэта рытуальныя акты, бязь іх не абысьціся, ды толькі Москва сваё слова сказала, і даўно. І з чаго б гэта ёя мяняць? Нашмат больш, чым ад Москвы, вынік выбараў заляжыць ад Вашынгтону (які ў мінулых гадах фактычна маўчай) і незалежнага беларускага грамадзтва. Калі ЗША праявяць палітычную волю, а беларуское грамадзтво гвалтам змусіць "пяцёрку" вылучыць адзінага кандыдата, тады ў выбараў з'явіцца інтрыга, а ў Москве пачнеть прыгледацца і да беларускай апазыцыі.

Барыс Тумар

шчыкі", якія разумеюць правальнасць Лукашэнкавага кіравання, але не жадаюць сстраціць уладу, а таму запатрабуюць ад падначаленых правесцы выбараў, "як трэба". Калі б апазыцыя дала ім пўнныя гарантіі, шансы ўе кандыдата падвысіліся б. Яны заляжыць ад выбары: "Вазіла прадаваць малако, бо хлеба незавошта купіць". Баба Ганна распавяла, што "руки абарвала, пакуль данесла да прыпынку, а гэта са 2 км, чатыры 3-х літровыя бітоны малака". Паспачувашы, мы спыталі, за каго яна будзе галасаваць. "А за каго ж болей?" На пытанні, чым яе так зачараўвае Лукашэнка, адказала: "Я яго адразу ўпадабіла. Малады, красавік. Увогуле я люблю Сталіна, Гарбачова і цяпер во... Лукашэнку! Усе нашы будуць галасаваць за яго, бо больш німа з каго. Мы на хочам быць рабамі Польшчы. І сын мой тожа будзе галасаваць, як я, за калгас. Но можа, якія, з фермы скрасыць воз гною і загнаць на лецишчах – усё ж на трэба браць на пляшку з майі пэнсіі".

Павал Бурдыка, Полацак

Малады, хорошы

Дасылаю анкету аб прагнозах на выбары. Упўнены, што ўсе чытачы "НН" адкажуць на Вашыя запытанні прыкладна як і я ды мяя жонка. Але па-іншаму думае баба Ганна з Лукаўцай, якую мы спаткалі ў аўтобусе. Яна вярталася з ба-

ка, яму пагражае ад 7 да 12 гадоў турмы. Не зьдзіўлюся, калі гэта хтосьці, хто рабіў такую самую працу, як я.

Дзейнасць замежнікаў знаходзіцца пад каптуром КДБ. За людзьмі сочыць альбо адкрыта, каб іх застрэшыць і панэрваваць, альбо таемна. Тэлефоны праслушоўваюцца, электронная пошта прачытаеца. Апазыцыя інфільтраваная дзясяткамі агентаў, людзі жывуць у атмасферах страху, чакаюць, калі палец Вялікага брата ўкажа менавіта на яго. Людзі падманваюць адно аднаго, сочыць, адкупль потым зьявіцца фальшивая інфармація. Некаторыя зацягнутыя ў багну маны настолькі, што ўжо не адрозніваюць, дзе праўда, а дзе – не.

За мяне, пўнна, хацелі зрабіць пакалянне прыклад. Ях ужо дастаў сваёй адкрытай дзейнасцю па ціхаўніку на падамозе апазыцыі, сваімі артыкуламі, фільмамі пра краіну, дзе заўтра ўсё яшчэ спачывае ў камуністычным учора.

***

Калі супрацоўнікі КДБ зноў наведаюць апячатаную кватэру і агледзяць яе, яны напэўна знойдзуту ў замкнёным сэйфіку цыбулку з надпісем "Прывет". Я іх сардечна віншу ў паспяховай алэгракі і дасылаю паведамленне тады шляхам. А найбуйнейшы вітаны сл. Сылірдонау, аднаму з краіўніку уварвання.

Пераклад Беларускага Форуму
ў Празе "Адраджэнні"
паводле тыднёвіка *Refleks*

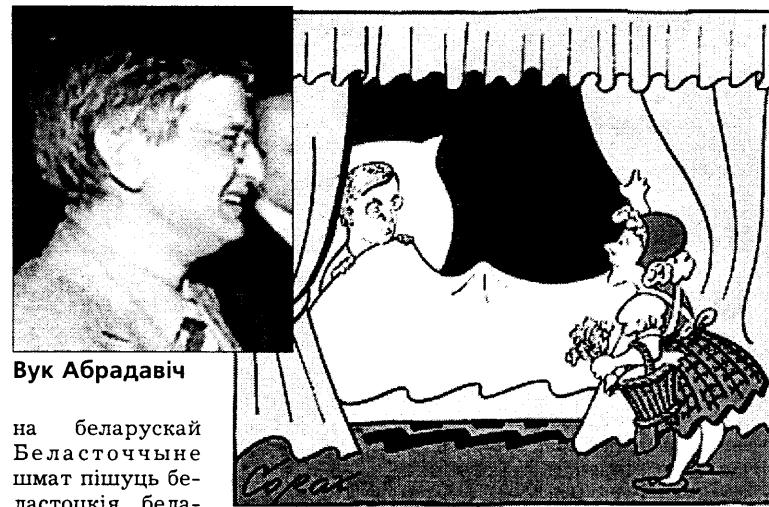
A Гляд сярэднееврапейскіх падзеяў

Абрадавіч зашмат каҳаў, сэрбы зашмат ненавідзелі

Летакі польскае кампаніі "Lot" неўзабаве могучы страціць права прыязмляцца ў нью-Ёркіх аэрапортах. Амэрыканскія жыды вымагаюць ад польскага ўраду кампенсацыяў за страчаную імі ў часе вайны маёмысьць. Пытаньне тое даўніе — польскі бок абяцаў яго неяк вырашыць, а сам цішком спрабаваў дамовіцца, каб амэрыканскі суд адхілі габрэйскі пазоў. Але, здаецца, у судзе прыграюць. Калі Польшча адмовіцца плаціць, жыды пагражают запатрабаваць канфіскавы польскай маёмысьць ў Амэрыцы.

Палякі спрабуюць прыцягнуць да адказнасці жаўнераў Украінскае Паўстанцкае Арміі, што зьнішчылі польскае цывільнае насельніцтва падчас польска-украінскай вайны 1942—44 г. Сабраўшы больш за 450 сведчанняў відавочцаў, польскі Інстытут Национальнае Памяці перадае адпаведныя факты ў суд. Съведчанні пра злачынствы шукаюць і іншыя фінансаваныя дзяржавай і прыватнымі фундатарамі арганізацыі — "Карт", Рада аховы мясцінай барацьбы й пакутніцтва. Фактаў знойдзена столькі, што, на думку польскіх юрыстаў, ёсьць падстава для ўзбуджэння крымінальных справаў.

Адказаць на гэта з Кіева могучы адпаведным адбівачам на адрес палікаў з Арміі Краёвай, што таксама нішчылі ўкраінскія вёскі. Пра АКоўскія ж злачынствы

Вук Абрадавіч

на беларускай Бела сточыне шмат пішуць беластоцкія беларускія выданні.

Кіраўнікі 10 дзяржаваў нашага рэгіёну, што мерацца ўвайсыці ў **NATO**, сустрэліся ў **Браціславе**. Сваю падтримку ўдзельнікам сходу выказаў прэзыдент Буш. Мяркуеца, што першымі ў **NATO** ўйдуць найбольш падрэхтаваныя для гэтага Славенія й Славаччына. Славаччына ўмацуе ўсходнюю сцяну блёку і злучыць Вугоршчыну з астатнімі краінамі хаўрусу. Сяньняшні ўрад М.Дзуринды, з ініцыятывы якога і адбы-

лася сустрэча, праводзіць энэргічную палітыку збліжэння з **NATO**, але, відаць, не перажыве чарговых выбараў. Ягоныя апанэнты-папулісты таксама пранатаўскія.

Не сябруюць з суседзямі басынскія сэрбы. У сваёй сталіцы Баня-Луцы яны сарвалі цырымонію пачатку рэканструкцыі старадаўнія мячэці, зруйнаванай у часе вайны. Гэта самы сур'ёзны выбух гвалту ад часу сканчэння баёў у 1995 г. Кіраўнікі Сэрбскай рэс-

публікі ў Босніі ўсяляк праціўлісі аднаўленню храма пасярод места, прапануючы перанесці яго на ўскрайку. Не паспѣў прадстаўнік ААН пачаць сваю праому на цырымоніі, як сэрбы прарвалі паліцэйскі кардон і закідалі басурманаў камянімі, яйкамі, гранатамі са сълезацечным газам ды спалілі аўтобусы й мышыны, якімі прыхемлі госьці.

Пераможных югаслаўскіх дэмакратоў напаткаў сексуальны скандал. Галоўнага тамтэйшага сацыял-дэмакрата віцэ-прем'ера Вука Абрадавіча авбівалаці ў нягодных паводзінах у дачыненьні да кабетаў. Абрадавіч (у свой час — наймалодшы генэрал югаслаўскага войска) паводзіўся з падначаленымі кабетамі, як маніяк. Зважаючы на папулярнасць і высокі аўтарытэт генэрала, ён узначальваў камісію, што разьбірае фінансавыя злоўжыванні колішнія рэжыму. Чапляўся ён як да калег па ўрадзе, гэтак і да аднапартыек.

Абрадавіч апраўдаўца, што яго хочуць дыскрэдытаўца, бо, маўлін, дзейнасць ягонае камісіі пагражает многім буйным чыноўкам і бізнесоўцам.

Сяргей Рак

Водгукі

Съедчу: палякаў расстрэльвалі пад Воршай

Артыкул Сямёна Букчына "Палякі дабіваюцца праўды" з пазам-нілага нумару "НН" мне хацела ся б дапоўніць наступнымі звесткамі. Я думаю, што Кабыляцкай гары — месца масавых расстрэлаў пад Воршай у даваенных часах, стала апошнім прытулкам для многіх палякаў, закатаваных НКВД. Прывяду толькі вядомыя мне факты.

Падчас будаўніцтва чыгункі праз Кабыляцкую гару на пачатку 1980-х знайшлі дзівье вялікія магілы з парэшткамі людзей. Тыя нешматлікія съедкі, што там былі пахаваныя вайскоўцы. У яме было шмат вайсковых скуранных рамянеў і партупэяў. Гэты раён адрэзу ачапілі, і парэшткі зъбіралі вайскоўцы ўнутраных войск, тады яшчэ СССР. Да гэтага часу ўлады імкніца любымі сродкамі схаваць праўду пра тое, што ж быў пахаваны ў ётых вялікіх супольных магілах. Можа там былі тыя польскія афіцэры, што працаўвалі ў Асінторфе. Но гэта зусім побач.

У 1988 г. я даведаўся, што ў вёсцы Марцихова Талачынскага раёну жыве стары, якога перад самай вайной мелі расстрэляць на Кабыляцкай гары, як ён казаў, разам з палякамі.

У той час я зрабіў памылку, распавеўшы пра гэтага цікавага старога шмат каму са свайго акружэння. І калі я паспрабаваў сустрэцца і парэмэтуць з гэтым чалавекам, дык ён наадрэз адмовіўся са мной гутарыць, сказаўшы, што яму напомнілі пра ту падліку аб маўчанні, якую ён некалі даваў.

Гэтага старога не расстрэлялі тады толькі тому, што ён быў чыгуначнікам і раптоўна прыйшоў загад усіх чыгуначнікамі.

Я думаю, што ў КДБ ёсьць звесткі пра большую частку тых людзей, якіх расстрэлялі на Кабыляцкай гары пад Воршай.

Алесь Сярожкін, Ворша

**Колішняя сталіца
савецкай Украіны
Харкаў выглядае
больш пампэзна,
чым Менск**

Алесь Аркуш

Найбольшая ў сьвеце плошча; велічыня, як эгіпецкія піраміды, быўшы ўрадавыя будынкі; бронзавы Тарас Шаўчэнка; Опэрны тэатр — амаль як наш Палац Рэспублікі. Тут і людзей жыве болей, чым у Менску, і мэтро мае чатыры лініі. Аднак што хаваецца за пампэзнасцю? У Харкаве сёняня выходзіць толькі адна маленькая украінскамоўная газэцка, нават дзявюмоўных няма. Касцёл і CD з украінскай музыкай не відаць у шапіках. На вуліцы дзяржайнае мовы практычна не чуваць. Гэткія ж, як у Менску, праблемы з нацыянальнай школай.

Затое ў Харкаве штогод адбываюцца літаратурныя, музычныя і тэатральныя фэстывалі. Генэраторам харкаўскага літаратурнага жыцця зьяўляеца пээт, намеснік старшыні Асацыяцыі ўкраінскіх пісьменнікаў (ня бlytaць з Саюзам пісьменнікаў) Сяргей Жадан. Сёлетні фэст меў назуву "Паэзія нумар адзін" і праходзіў у межах Харкаўскага міжнароднага кніжнага кірмашу "Съвет книгі — 2001" у будынку Опэрнага тэатру. Былі запрошаныя паэты ѹ рок-музыкі з Украіны, Расеі, Беларусі і Літвы. Літоўцы не прыехалі. У склад беларускай дэлегацыі ўйшлі Славамір Адамовіч, Андрэй Хадановіч і рок-гурт "Zet".

ТВЛ усталівалася сувязі з Харкавым яшчэ ў 1994 г. Творы "тэзвэ-

Паэзія нумар адзін

лаўцаў" пэрыядычна друкаваліся ў харкаўскім часопісе "Украінскія Засів". Рэдактар пэрыёдыка Ігар Бондар-Тэрэшчанка і Сяргей Жадан у свой час прыяжджалі ў Полацак на тэзвэллюскую літаратурную анталёгію "Время

лаўцаў" пэрыядычна друкаваліся ў Опэрным. Нечаканы візит Кучмы скараціў працу кніжнага кірмашу амаль на трох гадзін. Кнігавыдаўцам загадалі тэрмінова вызваліць памяшканые. На вечаровы рок-канцэрце дзясяткі агітатараў раздавалі антыкумачаўскія газэцкі.

Святлану Алешку, мастацкай кіраўнічкай тэатру "Арабескі", аднаго з сузансавальнікаў фэстывалю, два дні вадзіла мяне па мясцінах, звязаных з Міколам Хвылявым (1893—1933), які, як выявілася, быў толькі клясьцікам украінскай літаратуры, але й палітолятам. Сутнасць ягоныя тэорыі — "хвылявізму" — у тым, што Украіна, каб стаць вялікай дзяржавай, павінна прысяці капіталістычны пэрыяд развіцця паскоранымі тэмпамі. Хвылявыя распрацаваў тэорыю баражцаў дзівюх культур — украінскай і расейскай, пры якой украінскія археолагічныя падзеі на Захад, пра-

панаваў стварыць "адзінны нацыянальны фронт". Пасля таго як нумар часопісу "Ваплітэ" з другой часткай ягонага раману "Вальдшнэпі" быў канфіскаваны НКВД і зьнішчаны, у 1933 г. Хвылявыя застрэліўся. А тэатар "Арабескі" названы паводле назвы аднаго з апавяданняў харкаўскага клясьціка.

Могілкі, на якіх пахавалі пісьменніка, за савецкім часам зруйнавалі. Нідаўна магілу аднавілі, праўда ўмоўна, бо дакладна вызначылі месца ягонага пахавання немагчыма. Сёняня ва Украіне творчасць Хвылявога вывучаюць у школе. У дапаможніку, у прадмове да ягоных твораў, напісаны: "Можа, ты будучы мас-так і напішаши нам партрэт "свайго Хвылявога". Можа, ты створыши сцэнар фільму пра гэтае поўнае съмелага парываньня жыцьця? Можа, сам станеш пісьменнікам? Ва ўсякім разе, не застайвай незацікаўленым". Так ствараеца нацыя. А ў нас Ларыса Геніюш выдзіраеца з школьнай праграмы.

Адмыслова да фэсту быў выданы зборнік вершаў ягоных удзельнікаў у перакладах ува Украінскую мову. Зборнік пачынаеца нью-Ёркім вершам Адамовіча пра настальгію па Беларусі.

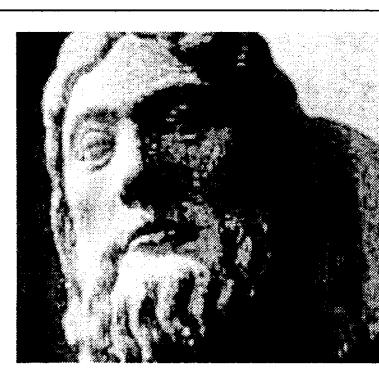
ФРАНКАФОБІЯ

спэцыяльны нумар "НН", прысьвечены Францыі і беларуска-францускім дачыненням

Ігар Лялькоў "Краіна нашых няспраўджаных надзеяў. Новыя дакументы па гісторыі стасунку БНР з Францыяй у 1919—1920 гг."

Андрэй Катлярчук "Прыказкі беларусаў аб французаў з тумачненем гісторычнага паходжання й Энсуну"

Адам Глобус "Парыж не стамле" **Жаашэн Дзюбэле** "Не пакідайце ж мовы нашай французскай!"

Алесь Аркуш — паэт, галоўны рэдактар часопісу "Калосьце". Жыве ў Полацку.

Урок Памяці

Зыміцер Бартосік

Не залюбіў я савецкіх вэтэранаў яшчэ са школы. З травенскіх уроўкі Памяці, падчас якіх абчаплянныя ўзнагародамі, заснаватыя пыхлівія старыя нясціпла распавядалі нам пра свае по-дзёвігі — штогод усё больш фантастычныя. Мы, дзецы, адчувалі няшчырасць.

Аднак ёсьць сярод вэтэранаў іншыя людзі. Людзі, якія ніколі без дай прычыны не гаварылі пра свае геройства. Такі мой сусед Аляксей Пятровіч — мілы чалавек, вясёлы гаварун, сталь чытач «НН» і слухач «Свабоды», які штодня робіць ля нашага пад'езду «еўропу» (то ўслончыкі пафарбую, то пасадіцы нешта). Травенскай раніцай я ўпершыню ў жыцці пачаўшы яго з ордэнскімі планкамі на пінжаку. «Нямеччыну браў», — адказаў на мой зьдзіўлены погляд Пятровіч і запрапанаваў пайсцы на сход у Палац Рэспублікі. Ня столькі паслухаць нашага фурэрэ, колькі паглядзець інтэр'еры. Я ад рукаўня з паважаным табою чалавекам.

Той, хто выйшаў на сцену, гаварыў доўга й нецікава. Ён бічаваў і праклінаў усялякіх грызных атшапенцаў, наследнікаў цех гітлераўскіх халуёў ды іхных заакіянскіх хазяй. Гразіўся даць адпор, кляўся, што ў нас Югаславія будзе, і абяцаў «правесцы ваенныя учнія на граніці съ Літвой».

Я слухаў і думаў: я яму бракуе вайны ці хоць якой вайсковай пагрозы? Жыць ён на можа без мабілізацыі і нябачных франтоў. Мне было па-чалавечому шкада гэтага палкаводца, на якога ніхто не хоча нападаць, армія якога ваюе з не-паўнелетнімі дзяўчаткамі ды адзінокімі палітыкамі. Хоць сам усяму свету вайну абвяшчай.

Я вельмі ўдзячны суседу-франтавіку, што пабыў на тым сходзе. Ён дапамог мне адчуць сорам за сябе й за свае непрыгожыя думкі пра людзей, якія паўстагодзізя таго прагналі адсюль вайну. Дай Бог ім здароўя. І каб не было вайны. Як бы каму гэтага ні хацелася.

Працяг са старонкі 5.

АСНОЎНЫЯ КІРУНКІ ОК'98

ОК'98 (якая ўдалая назва!) ажыццяўлялася ва ўсіх рэгіёнах краіны і была аргументаваная на розных групах насельніцтва: і на моладзі, і на людзей з вышэйшай адукацыяй, і на пэнсіянераў і г.д.

Інфармаванне выбарцаў кардынавала арганізацыя *Gemta-93*, якая адшукала 300 валанцёраў для грандыёзнага «Маршу за Славаччыну». Яны праехалі 3000 км па ўсёй краіне, наведалі 850 гарадоў і вёсак, распавяждзілі больш за 500 000 брашураў з інфармацыяй пра выбары. У часе сустэречай яны пераконвалі, што галасаваць канечне трэба, распавядалі пра тое, як галасаваць, ды пра тое, што жыцьцё можна і трэба палепшиць.

Арганізацыя *Nadacia pre obciansku společnosť* арганізавала

сэрыю з 13 рок-канцэртаў пад агульным лёзунгам «Rock the Vote» па ўсёй Славаччыне. Папулярныя музыкі заклікалі на іх моладзь узяць удзел у выбарах, каб забясьпечыць сабе будучынню. Прафесійныя акторы, съпевакі, спартысты запісалі тэлекліпы пад агульным дэвізам «Галасу знаныць існую!». Няўрадавыя арганізацыі распавяждзілі 570 000 улётак, 197 000 плякатаў, 253 000 паштовак, 375 000 наклеек.

Прадстаўнікі Славацкай асамблеі грамадзянскай арганізацыі маніторынг пяці галоўных газетаў, дэзвюх тэле- і дэзвюх радыёстанцыяў, каб вызначыць, ці насыреч кандыдаты маюць роўныя шанцы на доступ да мэдияў. **Кантроль за працэдурай галасавання і падлікам галасоў** ажыццяўляўся ў межах праекту *Obcianske OKO'98* (Грамадзянскае вока). ОКО падрыхтавала да выбараў 1746

АДПЕРАМАГАЛІ МЫ СВАЁ

Вячаслаў Дубінка

Зь Менску ў Слуцак ехдку амаль 50 гадоў. Я беззліч разоў пераадольваў гэты стокілямэтровы адмерак. Апошняя паездка — 9 траўня. І што ж мне бачылася, што засталося ў дарожным нататніку?

За Самахвалавічамі непадалёк ад Пляцоўшчыны на могілках атабарыліся цыганы. Прыімчалі на хуткіх і дарагіх конях-«мэрсэдэсах», расклалі абрусы. Да чаркі і скварка. І памінальная маўліта, і сустэреч са свяжкамі.

Калі павароткі на вёску Крупіца добра падпіты дзядок спрабуе ўзльезьці на ровар і, не ўтрымаўшыся на нагах, валацца — можна і адпачыць, адзначыўшы «чырвоны» дзень календара.

Някідка вёска Вішнёўка. Здарожны дзядок у паношаным афіцэрскім кіцелі з пачарнелымі ад часу мэдальямі. Выйшоў з хаты падзівіца да рожнай мітусыні. А дзівіца няма на што.

Легкавікоў мала: па бульбу і сала на вёску джагаў рашавата. Нібы асірацеля, вёсачкі *Баханы, Жмакі; Басманаўка*. Ад Менску ўсяго 30 км, але правінцыйнасць адчуваецца. Людзей не відаць, асірацелая шаша, прысады. За вёскамі шнуры горадаў, дзе ўвіхаюцца кабеты. І праўда, народ любіць гарбатую бабу. Колькі іх я бачу! 9 траўня! Веснавы дзень год корміць. Будзе і бульбачка, і цыбуля з часноком у вясёльм хайрусе.

У *Маркаўцах* кідаецца ў вочы ўтульны дамок на палоне квæцені. На зэдліку калі дарогі — сівая бабуля ў ватоўцы. Побач вядзэрцы з бульбай, мочанымі яблыкамі. Калі ласка, пакупнік. Бяры, частуйся. І табе наедак — і мне на хлябец.

Азярцо калі *Беркаўцаў* прывабіла колькі рыбакоў, якія нерухома чакаюць на сваё рыбацкае шчасце.

Вёсکі *Каралёва, Дзешчанка, Цюльень, Янчанка, Валоўкі* цішы, у бязлюдзьдзі. Анігадкі пра «чырвоную» дату. Ні сцягоў, ні вясёлых съпевуў, ні гаманы. Сыцішаныя, нібы перад наўальніцай.

Калі вёсکі *Цяплень* — указальнік: піянэрлагер «Зарніца». Няўжо з эсэзраўскіх часоў? А мо слуцкім лукальным падарунак?

Вось і *Шышыцы*. Да Слуцку закаціца можна. У першыя дні вайны мой бацька ехаваў з іншымі навабранцамі ў Менск на бартавіку і трапіў тут пад агонь нямецкіх штурмавікоў. Быў паранены і колькі дзён туляўся па лесе.

Не назіралася сівята і ў *Азярцах, Крывой Градзе, Загрэблі, Белай Лужы*.

Калі *Гацукоў* белы конь з доўгай грывай чакае гаспадара. Крыху водадаль — чарга задрыпаных бартавікоў з навакольных калгасаў. Ім давядзецца чакаць не адну гадзіну, пакуль торфазавод не спынае ім згодна з лімітным съпісам тону-патаўтары паліва. Каму сівята, а каму... Дарагі брыкет на неласкавую зіму.

Нарэшце і Слуцак. Бывай, спадарожны, — вадзіцель трэйлера паймача на *Мікашэвічы* і далей, аж на Запарожжа.

Вуліца 14 партызанаў. Брацкая магіла. Вэртыкальная заплянавана-прымусовая імпрэза. Буфэт, дзе і чарка на разылі, і закуска «не отходя ад кассы». Каму «сто грамаў» — лепшы падарунак на сівяты, а каму дай, слоўца сказаўшы, гарачыя воллескі зарабіць. Усё, як калісці. Раёны вэртыкальныя славіць вядома каго. Вэтэрн голасам зампаліта гукае сціснучы кулакі супраць вядома каго і стаць плячу ў плячу вядома з кім. Гучнае слова галасістка лукамолкі свае, слушае гадоўлі, і хвалючыя клятвачкі школьніку-выдатніку.

Крыху водадаль, на сувежагабляванай лаве купка вэтэранаў. У строях

застойных часоў, з далёка не съвяточнымі тварамі. Іду бліжэй, сяджу побач, слухаю. Люблю я вэтэранская спрэчкі-тусоўкі-прыгадкі.

— Мне па гуманітарнай лініі дарунак уручылі, — хваліца адзін. — Дзіве кілі мукі, рыбныя кансервы, кава ўрэссы, пячэніне, мыдла і папара, каб рукі выціраць...

— То ты перабытаў, — іранічна пераівава сусед, пузу з зайздрасці, — ня руки, а гэта самае...

— Вы калі штабоў ды складоў аціраліся, дык вам і гумдапамога пра, а я ў акопах вошай карміў, мне толькі пяць тысячай лукашэнкаўскіх перапала... Пляшка гарэлкі і палка каўбасы...

На скрыжаваныні вуліцаў стаіць бэтонная, тыповая клейкі аgramadная цётка з вянком у руках.

Пытаюся ў падпітага дзецюка:

— Што гэта за помнік?

— Гэта ж Радзіма-маць, тваю маць, съяляны...

Добра сказаў, лепей ня трэба.

На вуліцы Лібкнэхта міне вітае бэтонны даубель — жаўнер з аўтаматам, падобным да тронку калаўрата. Зяляпілі пяці пяцігодзяцаму таму, а вось парамантаваць, дагледзець як сълед — руки не даходзяць. Такіх тыповых бэтонных даубеляў на Случчыне — не злычыць. І ў Амговічах, і ў Клешавічах...

На вуліцы Леніна, якраз наступаць парку культуры і адпачынку, з'яўляючыся даходзяць. Сыменю замециць, уражэнец зьдзенішніх мест!

— Как эта кто? Вы што ні відзіце?

Эта жа Жуков! Велікі рускі палкавод. Вмесце со Сталіным вайну выйграў. Сыменю замециць, уражэнец зьдзенішніх мест!

Вось і прыехалі.

На зэдліку купка пасажыраў чакае гарадзкую аўтарэйсайку. Пададжваючыся да стомленай бабулькі. Пытаюся, куды яна ў такі дзень зь вёдрамі, рыдлёукамі.

— Капаць грады, бульбу трэба пасадзіц, а ў мяне шнур калі Агароднікаў, туды і кірую.

— А колькі ж вам гадоўкаў?

— 89 гадоўкаў, мілы чалавек, — адказае.

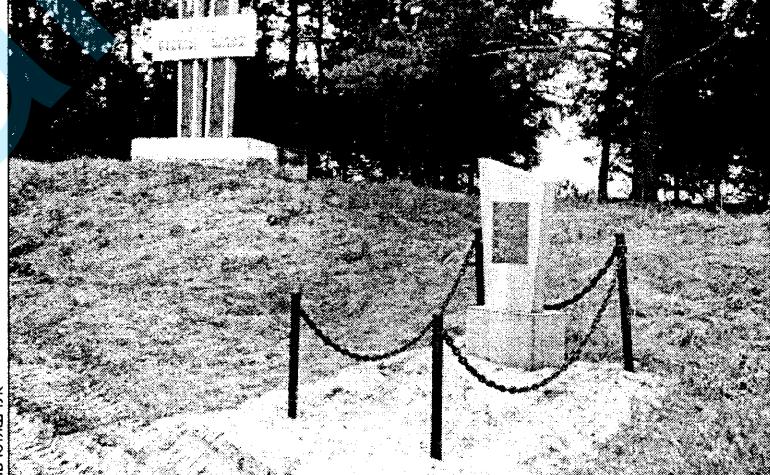
— А сыны, дзецы, унукі?.. Дапамаглі б.

— Усе сыночкі палеглі... Адзін засцяўся. Каласок кволенкі, яго і берагу...

— А вам дзяржава дапамагае?

— Дапамагае? — перапытвае яна. — Толькі і ведае, што грошы браць. За тое заплаці. За гэтае заплаці. Я і за сонейка, што съвеціць, плачу... А съялянкі мае, калі сабраць, дык усе вонкі таго будынка памыць можна, — яна паказвае на райвайканкам... Паехалі на мой шнурок, пакапай грады, я табе столькі расскажу...

Я іду па вуліцы Майскі Пасад, Майскі праезд, Майскі правулак, заўлак Майскі. А ўражэнье такое, што іду па могільніку, дзе пахаваная перамога. І хаваюць яе па кропельцы, па жменьцы...

Грамадзянская мабілізацыя

ЦІ МАГЧЫМЫ БЕЛАРУСКІ
ОК'2001?

Нягледзячы на істотныя адрозненіні між Беларусі і Славаччынай, дзе дыктатура была больш мяккая, вытуацца ў Беларусі-2001 і Славаччыне-1998 усё ж шмат у чым падобная.

Ініцыятары ОК'98 каардынавалі дзеяньніцу з партыямі і блёкамі, што ўдзельнічалі ў выбарах у рамках Дэмакратычнага круглага стаўла, нефармальнае структуры, створанай за тры месяцы да выбараў чатырма дэмакратычнымі партыямі.

Кампанія ОК'98 зламала стэрэатыпнае ўяўленыне, што няўрадавыя арганізацыі канечне павінны стаяць убаку ад палітыкі.

рыядзячы — усе тыя, хто залежыць ад дзяржавай апекі і байцца за сваё становішча ў часе рынкова-дэмакратычных рэформаў.

Наша Ніва [20] 14 траўня 2001

7

Пабеда і Няміга

Большасць тых, хто перамог у вайне, даюць ляжаць у сырой зямлі. Амаль не засталося ўжо і тых, чыё жыцьцё вайна разбурыла, — палонных, вывезеных, арыштаваных, перамешчаных, эвакуяваных. Гляджу па сваёй сям'і: пайшлі на той съвет і мае дзяды, і старэйшыя дзядзькі. Жывая толькі адна баба. У яе трох найстарашнейшыя ваенныя ўспаміны.

У 1942 годзе дзед пабачыў, што дзецы граюцца іржавай вінтоўкай, наганіў іх, а вінтоўку зашпурнуў у рэчку, у бухту. Аднавясковец данес у камэндатуру (жыву з гэтага чалавека). Прыехалі немцы, сказаі: калі ня знайдзеш тае вінтоўкі за 48 гадзінай і не здасі, расстрал табе і тваёй сям'і. Як яе знайдзеш у ва-дзе? Дзед сабраў суседзяў, узялі човен, бусакі. Баба памылася і адзелася на съмерць, памыла і апранула дзецы — маю маці і дзядзькі. Бабе тады было 26, дзецы — два і чатыры гадкі. Сядзелі, маліліся, малая таксама ўжо малітвы ведала. Цудам знайшлі вінтоўку. Дзед здаў, немцы толькі пасьмяяліся, па плячы паляпілі, — ламачка.

У 1943 годзе немцы пагналі мужыкоў у блізкі лес лавіць партызанаў. Мужыкі сякеры пабралі, пайшлі ланцугом, на аднаго паліцэйскага — дзесяць мужыкоў. Знайшлі прагаліну, дзе яшча вогнішча курэла. Партызаны ж маглі пастроіць іх, як казуліяў, але палічыў, што лепшае схавацца. Дзед варнуўся.

У 1944 годзе саветы мабілізавалі дзеда ў войска, павезлы на шкленне ў Аранчыцы. Баба зарубала пеўніка, пахала пабачыцца перад адпраўкай на фронт. Но ў апошні раз пабачу, думала. Туды даехала, спаткалася, разыўтаўліся, прыйшла ноч. Куды падзеца? Пабачыла съятло ў нейкай хатцы, пастукала. Яе пусцілі і адразу замкнулі дзвіверы за ёй. У хатцы жылі палікі. Сабралася хеўра, гоняць самагонку за печчу і — съvezжую — п'юць за столом. П'яныя, як швэды. Крычаць, клянуць. Бабця думала, што заб'юць яе там: тады, кажа, якраз польскія рускія білі. Аднак яе выпусцілі. Пахала начымі цягнікамі, перакладнімі, сярод салдатні ў цемры. Ня згвалтілі толькі таму, што не пасьпелі. Выскоквала зь цягніка як толькі паравоз спыняўся, чакала наступнага.

Што ўтраквас найблыши: вясковага даносчыка ніхто не крануў, ён дажыў да брэжнёўскіх часоў.

«Пабеду ў вёсках і мястэчках даюць пераставу бышь съятам. 9 траўня — дзень працы, пасадкі бульбы, персану флянцаў у парнікі. А ў Менску штогод — усё большы маштаб гулянняў. Я жыву калі плошчы Перамогі, дык мая жонка 9 траўня пасыла абеду баіцца вайсьці на вуліцу і сына не пускае. П'юць, скучают, б'юцца. Увечары, у часе салюту ў метро, на мастах цераз Свіслач, ля Траецкага — тлум, гвалт, ціскніна, дзвіочки піск, маць-перамаць. (У Берасцейскай крэпасці робіцца тое саме. Там патэнційная Няміга — уваходная арка-зорка.) Усе пагалоўна п'яныя.

Няміга не была выпадковая. Яе падрыхтавалі гэтыя оргі на 9 траўня.

АНАТОЛЬ КРЫЧУК

“Міцубісі” і салют

9 траўня ў Берасці нецвярозая жанчына на аўтамабілі «міцубісі» заехала праста ў драўляны дом па вуліцы Зубачова, 2, ля крапасці. Аўтамабіль прабіў съянію і спыніўся побач з ложкам, у якім спала 18-гадовая дзяяўчына. На шчасльце, ахвяраў не было. У выніку аварыі пашкоджаныя таксама съветлафор і даражны знак «Пешаходы пераход».

Увогуле, дзені перамогі ў Берасці прайшоў напружана. Увечары цэнтральні ўваход крэпасці быў зачынены, міліцэйскі кардон не пускаў тых, хто прыйшоў на съяточны салют, і не выпускаў тых, хто хацей выйсці — бо пазалетася ў арцы людзі падушыліся, і былі нават пацярпелія. Тому, хоць крэпасць была дрэнна асьветленая, людзі лезлы цераз валы, скарачуючы шлях ад цэнтральнага ўваходу да Паўночных варотаў, падалі ѹ атрымлівалі дробныя траўмы.

Барыс Тумар

Паводле БелАПАН

Досьвед карысны. Застаецца толькі адно неадказанае пытаныне: як паўтарыць яго ў краіне, дзе амаль усё забаронена, дзе няма прыватнага тэлебачання і нават рок-канцэртав не дазваляюць?

Беларускаму “трэцяму сектру” таксама пасуе прынцып **непартыйнай палітычнай дзейнасці**: няўрадавыя арганізацыі ствараюць кааліцыі для падтрымкі палітыкаў. Такая блытаніна можа прывесці да падрыву дэмакратычнага руху, бо не дзяржаўныя арганізацыі аказва-

браць непасрэдны ўдзел у агітацыі за тых ці іншых кандыдатаў. Эта — задача палітычных партыяў. Задачай НА зьяўляецца дэмакратyzация грамадзакай съядомасці, палітычная мабілізацыя грамадзяна.

Іншымі словамі, няўрадавыя арганізацыі і палітычныя партыі маюць розныя, хада і ўзаемазвязаныя сфэры дзеянасці. Посьпехі магчымы толькі при ўмове ўзаемадзеяньня палітычнай і грамадзянскай супольнасці, а не падмены імі адной, калі партыі займаюць сэмінарамі і трэнінгамі, а няўрадавыя арганізацыі ствараюць кааліцыі для падтрымкі палітыкаў. Такая блытаніна можа прывесці да падрыву дэмакратычнага руху, бо не дзяржаўныя арганізацыі аказва-

юцца ў гэткіх умовах няздольныя агучыць інтарэсы розных катэгорый, якія падтрымліваюць асобы. Задача палітычных партыяў стручываюць здольнасць аформіць гэтыя інтарэсы ў выгледзе палітычных праграмаў.

Прынцып непартыйнасці ў палітычнай дзейнасці беларускіх НА азначае, што ў часе будучай прэзыдэнцкай кампаніі “трэці сэктар” мусіць спрацаваць такім чынам, каб дэвесыці мільёнам людзей, што выбары могуць зъяніць многае ў краіне, забясьпечыць максымальны ўдзел у галасаванні тых групаў выбарцаў, якія, паводле звестак апытаньняў, абвізкова прагаласуюць за больш дэмакратычнага і незалежніцкага кандыдата.

У Беларусі сёня ёсць і аўтакампаниі для дасягнення посьпеху выбарчай кампаніі.

ТЭМА

БЕЛАРУСЬ ПРАЗ 100 ГАДОЎ Пеўні замест будзільнікаў

І праз 100 гадоў у Беларусі разыўцаць ўсіх сферу жыцьця — дзеянасці будзе стрымліваць паталігічныя страхи перад будучынай і той небяспекай, якую яна, нібыта, у сабе хавае.

Тэхнічны прагрэс будзе вельмі марудна заваёваць беларускія абшары. І ў XXII ст. бабулька будзе пытана ў сваёй дасьведчанага ўнука, дзе сядзіць той таемны Internet.

Затое праз 100 гадоў большасць беларусаў нарэшце ацягніць перавагі сельскай мясцовасці, пакінуўшы пыл і тлум мэгаполісаў, рушаць у вёску. Гарады ж, перасялены пік свайго росквіту, паступова пачнуть пусцечы. Зрэшты, і патрэба ў іх зьнікне, разам з дэканцэнтрацыяй прамысловых прадпрыемстваў. Лясы стануцца сапраўдным нацыянальным багаццем, а зубр — самай звычайнай жывёлінай. Але ні ў каго нават думкі ня ўзынікні паліваць на яго. Паляваныне будзе кваліфікацца як забойства.

Дык забівачы жывёлін, нават усенояднімі біяў, нащадкамі яны будзе патрэбы. Мясо зьнікне з рацэйнену чалавека. Клопат аб экалёгіі станеца галоўным напрамкам дзяржаўнай палітыкі. Людзі ж будуть больш апантанты экалёгіі душы. Таму ў распаўсюджаніцца гэтак взетарыянства.

Разам са спыненнем забойства жывёлай будзе адмененае съяротнае пакараныне. Штуршком для аднаўлення грамадзтва зробіцца новая систэма адукцыі,

скіраваная на разыўцаць творчага патэнцыялу кожнай асобы. Прыватніцтва у школках будзе аддаванае мастацтву, у прыватніцтве.

Гэта сфармуе чалавека новай эпохі, свабоднага, самастойнага і ўсебакова адукаванага. Вышэйшая адукцыя стане прывілеем для людзей менавіта такога кшталту. Іх стане менш, але карысць, якую яны будуть прыносіць грамадству, будзе значна большай. Менавіта гэтае эліта стане падмуркам дэмакратычнага грамадзтва, што сфармуеца праз 100 гадоў. Тым больш што давядзеніца шукаць шляхі выхавання нацыянальной сывядомасці. Цэнтрам адраджэння станеца новая сталіца Беларусі — Полацак. Там будзе кіпець культурнае жыцьцё, там будзе жыць творчая багема. Дэмакратычнае грамадзтва складзеца на аснове рынкавай эканомікі. Такой, якую можна пабудаваць, зыходзячы з нашага клімату, гістарычных перадумоваў і этнічных асаблівасцяў.

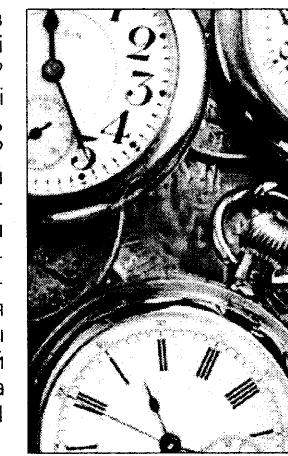
Дык забівачы жывёлін, нават усенояднімі біяў, нащадкамі яны будзе патрэбы. Мясо зьнікне з рацэйнену чалавека. Клопат аб экалёгіі стане галоўным напрамкам дзяржаўнай палітыкі. Людзі ж будуть больш апантанты экалёгіі душы. Таму ў распаўсюджаніцца гэтак взетарыянства.

Разам са спыненнем забойства жывёлай будзе адмененае съяротнае пакараныне. Штуршком для аднаўлення грамадзтва зробіцца новая систэма адукцыі,

Людміла Гулюк

Новы праект “Нашае Нівы”

2101 год. Якой будзе Беларусь праз 100 гадоў? Якой будзе дзяржава і які дзяржавы лад? Якім будуть гарады? Які горад будзе сталіцай Беларусі? Якімі межы краіны? Што беларусы будуть есці? Якім будуть беларускія гроши? Якім транспарт? Якімі сродкі масавай інфармацыі? Якая літаратура будзе чытацца? Ці застануцца тэатры? Якія імёны будуть самыя папулярныя? Якімі стануцца лясы і рэкі? Ці можна будзе купацца ў забруджаных сёняння азёрах? Якія зьвяры зьнікнуть, якія новыя расыліны завядуцца? Што будзе з чарнобыльскай зонай? У якіх цэрквах будуть маліца людзі? Што яны ведаць у 2001 год? Што будзе з намі?

Пачынаючы з 25 сакавіка штотыдня — мары і фантазіі пра будучыню Вечнай Беларусі, эсэ, прагнозы і футоялягічныя артыкулы ў новай рубрыцы “НН” — “Беларусь праз 100 гадоў”. З гэтага выйдзе цэлая кніга! Чакаем Вашых допісаў. Будзем загадваць.

Наша Ніва 90 гадоў таму

Рады для гаспадароў

...Кусты, якія б яны ні былі, калі церабіць толькі зверху, то гэтым іх не зьвядзеш, а некаторыя праз гэта яшчэ больш набраюць сілы ў карэннях і ўскорасці яшчэ буйней разрастыцца. У кожным кустыце ёсць глаўны сярэдні корань; вось да яго і трэба канечне дабрацца і выкарacaцца. Тады драбнейшыя лягчай ужо выдзерці дачыста і такім парадкам, хоць марудней — менш зробіш, але пазбудзешся гэтага воўка. Мейсца, дзе быў куст, трэба зарадзіць ўпраўліцца, і калі гэта было на сенажакі, а не на араным полі (бо і тут у нас іх хватает!), засеяць, калі ёсьць, аўсом і канюшынай, а не — то патрухай ад добра гена.

Горадня. 5 мая мінуў год ад съмерці пісменніцы Элізы Ажэшкі. Грамадзянства добра яе помніць і помніцьмець, бо хада яна і адышла ад нас целам, але дух яе

жыве і жыцьме. Вось, у дзені гадавіны на імшу па Ажэшкаву сабралася багата людзей: кожны, хто толькі мог, съплющаўся выказаць свою памяць пісменніцы, што была съвятылом у нашым шэрым жыцці. Пасля набажэнства цэлая грамада пайшала на могілкі з вянкамі на памятнік Ажэшкавай.

Вечарком п. Катарбінская прачытала пекны рэфэрэт, напісаны яе мужам аб памерлай пісменніцы. Рэзідэнцыя думкі Ажэшкавай, раскіданыя па розных творах, рэфэрэнт адзначыў дэльце рэчы. Першая — гэта асаблівая прывязанасць да роднага краю; кожная прагалінка лясная, кожны лісточак з свойскага дубка ці хвойкі быў ёй мілы. Другая рэч, што Ажэшкавай вельмі добра ўмела чытаць у душах бедакоў тутэйшых. Вось чаму яна была блізкая нам...

12 траўня 1911 г.

У мінулым нумары мы гаварылі пра пасаджэнне на кол — адмысловую съміротную кару і гістарычны вобраз, нядайна актуалізаваны кіраўніком РБ. Ён заявіў пра «іх», якія яго пасадзяць на кол. Мы высьветлілі, што ў беларускай гісторыі на кол саджалі злачынцаў толькі адной катэгорыі, а менавіта — казакаў. У часе набегаў на Беларусь казакі вызначаліся асаблівай нялюдзкасцю ў дачыненіні да мясцовага народу — старых, жанчын, не-маўлят. Ня дзіва, што іх саміх — казакаў — лічылі недалодзьмі. Безмаестныя і бессыянейныя, яны ня бралі палону, бо ім мелі права і патрэбы ў рабах, і не захоплівалі, не акупавалі гарады, бо таксама ім мелі права і намеру тут гаспадарыць, а таму толькі нішчылі ўсё, пакідаючы пасыльце сябе адно выпаленую зямлю. Недалодкам і пакараныне было вызначана зусім нялюдзкае, не-высакароднае — пасаджэнне на кол. Сёньня мы працягнем гэту тэмку, але гаворка пойдзе ўжо не пра тых, каго саджалі на калы і з кім вольна ці міжвольна атаясаміў сябе першы прэзыдэнт, а пра тых, ХТО саджай — пра тых загадковых «іх», якія і спынялі няпрошаныя набегі, каралі злачынцаў і вярталі краі да цывілізацыі і парадку, як бы цяпер сказаі — у канстытуцыйнае поле...

Пару дзён таму мне давялося адказаць на пытаныне пра беларускі нацыяналізм — што гэта такое сёньня? За мінулыя 10 гадоў тэрмін настолькі расцярнуўся, што сабраць яго ў нейкую адназначнасць немагчыма. Увогуле з тэрмінамі такое адбываецца нярэдка. Я згадваю Жан-Поля Сартра, пачынальніка экзистэнціялізму, які ўрэшце адмовіўся прызнаўцаў сябе гэткім, бо экзистэнціялізму і экзистэнціялісту стала процьмым, і ўжо немагчыма было ўцягна растлумачыць, што ж гэта такое. Нешта падобнае адбылося і зь беларускім нацыяналізмам. Ён за гэты час нікуды не прападаў, ён наадварот пашырыўся, але каб выказаць ягону сутнасць, патрэбныя ўжо іншыя слова. Я спыніўся на слове арыстакратызм.

Менавіта арыстакраты вялікі праводзілі ў Беларусі цывілізацыйны парадак, будавалі гарады, адкрывалі ўніверсітэты. Менавіта арыстакраты спынялі тыя казац-

Пасаджэнне на кол — II

Гістарычныя прататыпы заўтрашняй апазыцыі

кія набегі і каралі недалодкай на калах. І калі мы працягнем працягнаную першымі прэзыдэнтамі паралель, дык прыйдзем да высновы, што менавіта арыстакратызму бракуе сёньня беларускаму грамадству.

З чаго складаецца беларускі арыстакратызм? Гаворка ідзе не пра пашпартную радавітасць або нічым не падмацаваную фанабэрыю цяперашняга жабрака — нашчадка княскага роду. Гаворка пра ідэалёгію — тагачасную, шляхецкую — і пра тое, якім чынам яна магла б трансфармавацца ў реаліях нашага цяперашняга жыцця. Сёньняшніе грамадзства — гэта ўсёго толькі працяг колішняга. Цягам гісторыі яно растроіла свае ўнутраныя сілы, сваю волю да жыцця, сваю самабытнасць, але можа і вярнуць іх, калі будзе падпрадкоўка ўсіх жа ўнутраных лёгкы разыўціца. Вось некалькі базавых прынцыпаў.

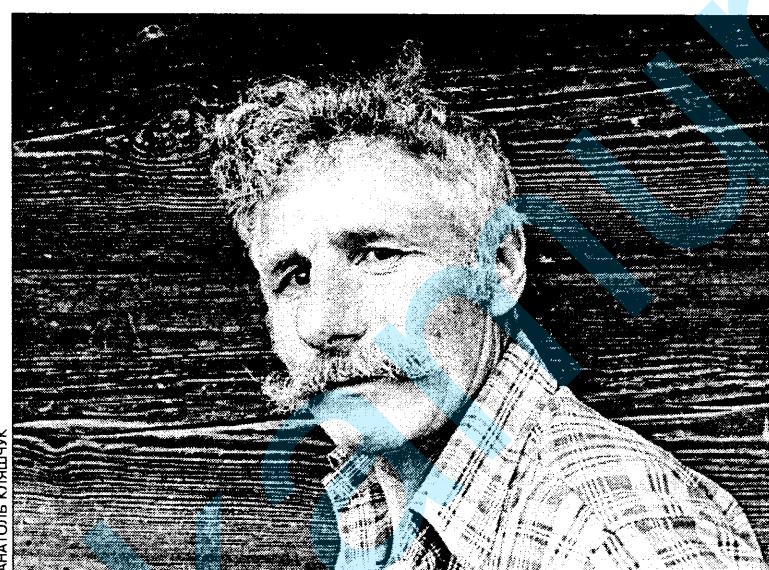
1. Сарматызм як ідэалёгія адметнасці. Сапраўды, для стравечнага беларуса было б недаречнасцю пагаліць вусы, надзець панталёны і парык, як гэта працяковалася на Захадзе. У нас для стварэння адметнасці ўжываліся самыя неверагодныя фантазіі і кампіляцыі з каўкаскіх, персыдзікіх, турецкіх матываў. Адныя

слуцкія паясы чаго вартыя! Для тагачаснае Эўропы — чыстая экзотыка. Але мы не такія, як яны, — гэта галоўнае. Вось ён — сярэднявечны беларускі нацыяналізм. Сёньня ён зусім стыхійна і прыродна выяўляеца ў схільнасці да мілітарнае вopраткі або ў пошуку якіх-небудзь кельцікіх каранёў. Важна, што мы не такія. Мы не славяне. Вунь ажно адкуль ідзе гэта адмаўленне славянішчыны. Цяпер мы балты. Мы працівімся арыентызмам Ресея—Захад. Нам бліжэй Балтыя—Каўказ.

2. Мілітарнае выхаванне. Яно таксама стыхійна прабываеца з сёньняшніх беларусаў. Яго няма і як бы мэты яму няма, але прыдроці ці голас крыўі патрабуе. Не-усядомленая гістарычна лёгіка. Так ствараюцца суполкі «Край», «Белы легіён» і падобныя. Не заўсёды толкам ведаюць нават — наўшта. Але сэрца падказвае. Калі глядзець на сярэднявечныя вытокі гэтых падказак, дых убачым, што ўменыне ваяваць патрэбнае на тое, каб бараніца сваё майно, найперш

3. сваю ўласную зямлю.

Ці на ў гэтым сакрэт доўгага існавання Вялікага Княства без усялякіх дыктатураў і валюнтарызмаў. На працягу 500 гадоў высакародныя земляўласнікі былі

Анатоль Клічук

апірышчам краіны. Іхная згоды ў абароне правоў на зямлю была вышэй за ўсялякі іншыя раздо́ры і адрозненіні.

Мне малюеца ідэялія сёньняшня — ідэялія адраджэння арыстакратызму. Скажам, тых, краўцы. Кожны набывае сабе закінуты хутар і засноўвае маёнтак. Важная дэталь — у поўнай згодзе з прыродным беларускім індывідуалізмам. Пры цяперашніх коштах і матарызыдзі ўсё гэта ўяўвіця ня-цияпка. Такая сабе база новае шляхецкае салідарнасці, якая мадуеца на звязках-сойміках. Хто дужэйшы і разумнейшы, той большага дасягае посьпеху. Каб абараніць свае соткі, дастатковая і дубальтюкі. А каб адстаяць праўныя на тысячу гектараў з высокатахналагічнай вытворчасцю на іх, спатрэбіцца сваё войска і сваё лобі ў парлямэнце. Толькі ж пачынаеца ўсё з малога. Ужо дзяяцельнасці адашаць у злёгкасці пакідаюць патрыятычныя прынцыпы, бо зяяўкі, гранты і спрэваздачы нацыяналізму ня маюць. А ў выніку змагары з Міхненкам—Залатарэнкам сутнасна нічым ад яго не адрозніваюцца і таксама выйдуць адным днём — да выбараў, пасыль якіх — ці пан ці прапаў. У адрозненіи ад іх Радзівіл сам ствараў сваю сцятуацию і — супольна з Сапегам, Валовічам, Агінскім — сцятуацию ў краіне. Таму Радзівіл меў волю і розум спыніць змагары з Міхненку на кол.

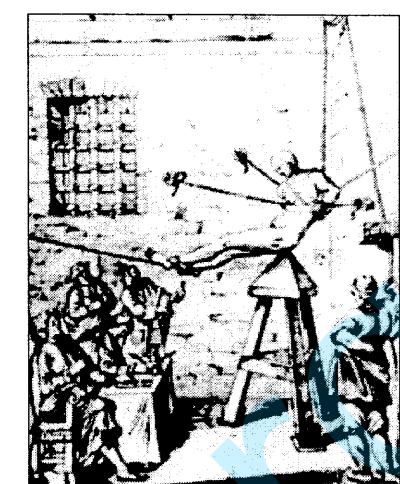
Словам, калі давяршаць гістарычную аналёгію — менавіта салідарнасць уласнікаў ёсьць беларускім нацыяналізмам, той сілай, што здольная навесці ў краіне ўласціві ёй парадак. Гучыць, вядома, як пажаданне, бо тых арыстакрататаў-уласнікаў як сілы пакуль няма. Аднак зь нечага ж не-кальку мусіць тое пачацца. Інакш усё жыццё ператвараецца ў марудны прастой — ад выбараў да выбараў, ад гранту да гранту, ад Міхненкі да Залатарэнкі..

Неяк у вэсцы я крыху пакліпраўмыентаваў. Аглядаочы прыгожы і добра дагледжаны грушавы сад, сказаў гаспадару:

— Ну ты арыстакрат! Адразу відаць — беларус.

З погляду ў адказ я зразумеў, што патрапіў у кропку, выказаў найвышэйшую пахвалу.

Сяргей Паўлоўскі

Bene natus et posessionatus

Вобраз беларускага арыстакрату розыніца ад вобразаў заходне-эўрапейскага, а пагатоў расейскага арыстакратата. Шляхта ў Вялікім Княстве, паводле розных падлікаў, складала пад 15 адсотак. Гэта быў найвышэйшы паказчык ва ўсім Еўропе. Адпаведна, у той ці іншай ступені, большасць сёньняшніх беларусаў, пераплаўлены у гэтым стагоддзі, мае ў сабе пырскі шляхецкі вобраз.

За часамі Вялікага Княства наша шляхетва набрыніла комплексам спэцыфічных ідэяў, якія прынята называцца «сарматызмам». Яны ўважалі сябе за рыцараў Хрыста, што вартоўць веру на яе апошніх межах, за якімі пачынаюцца неаглядныя й варожыя эўрапейскія ашары. Натуральная, што абронцам Веры мог быць адно *homo militans*, то бок чалавек збройны.

За часоў Рэчы Паспалітай толькі шляхта мела права на сядзібу з броў. Толькі яна мусіла бараніць сваю дзяржаву, праўляючы сваю крую. З того вынікала адмысловая систэма выхавання хлопчыкоў. Нават брак фізычнае моцы павінен быў кампенсаваць ўменнем страліць ды фэхтаваць. Пацы, Сапегі, Радзівілы, Храптовічы, Агінскія з трох гадоў сядалі ў сядле.

Колькасць беларускай шляхты

была зямля. *Bene natus et posessionatus* — высакародны земляўласнік — вось ідэал рыцара! Колькі б тae зямлі ні было, яна мусіла быць. Нават каб і самому давялося «высакародна араць сваё поле». Пачуцьцё годнасці было проста неаддзельным ад зямлі. Астах Валовіч ці Леў Сапега выдатна разыбаліся ў аграрных пытаннях, кіравалі складанымі зямельнымі реформамі. Ты, хто праліваў кроў за сваю зямлю, умелі яе шанаваць і гаспадарыць на ёй. Родавае гняздо, *mаярат*, быў выключнай каштоўнасцю. За яго трымаліся да апошняга, яго абагаўлялі, рамантывалі. Зямля прыдаўаў літаральным сэнсе. Можаце сабе ўяўвіць, якія пачуцьці казытала душы ўладальнікаў сядзіб ў Мосары, што на Глыбоцкіх, наведанае Сыцяланам Батурам у часе ягонага паходу на Пскоў, пра што яшчэ ў міжваенным часе съведчыла каменная шыльда на фасадзе...

Не лічылася заганаю і ўласнымі рукамі корпачца ў зямлі. Наадварот! Бацькі Фердынанда Рушчыца, графская паходжаныя, разам з сынам выбіралі бульбу поруч з сялянамі. І зусім якія з беднасці, а з... арыстакратызму.

Панятак безъзмельнае шляхты

зьявіўся толькі ў XVIII ст., у выніку падзелаў Рэчы Паспалітай і расейскае акупацыі. Баючыся пазыціўнасцю сваіх шляхецтваў, гэтыя бедакі змушалі сваіх дзяцей вучыць на памяць усю генэалёгію. Ад таго момента мара пра зямлю стала яшчэ адным неад'емным складнікам шляхецкага мэнталітэту...

Наступнай адметнасцю нашае арыстакраты была яе адукаванасць. Кожны шляхцік, нават шарачок, быў пісменны. Неад'емнай часткай адукаванія з XVI ст. стала лаціна. «Я шляхціц, я гавару на лаціне», — лімантаў шляхціц у лапіцах, калі яго раптамі зблыталі з кім іншым. Магнатаў руспіліся пра выхаванне нашчадкаў. Радзівіловы дзяцей навучаў Сымон Будны, для іх ён пераклаў Катэхезу па-беларуску. А Мялеці Сматрыцкі выхоўваў дзяцей князя Саламярэцкага, між іншым, езьдзіць з ім па нямецкіх універсітэтах. Той самы Януш Радзівіл, які саджаў на кол казакаў, вучыўся дзяцюком у найлепшых універсітэтах Ангельшчыны, Нямеччыны, Нідерландоў ды Францыі.

Натуральная, чым вышэйшы быў род, чым большая была ягоная адукаванасць, тым меней увагі надавалася рэлігійным звадкам. Бойкі на рэлігійнай глебе былі спраўа цемрашалаў і шалёнага съвятаства. Арыстакратыя з'ясёдзе знаходзілі супольную мову, не зважаючы на рознынку веравызнанняў. Напрыклад, Ганна Стац-

кевіч-Багданава, якая фундавала ў Менску царкву й брацтва Пяцра Й Паўла (што на Нямізе), у 1618 г. прызначыла апекунамі гэтага асяродку вядомых магнатаў... кальвіністаў: Януша Радзівіла, Марціна Валадковіча, Яна Агінскага, Юрыя Тышкевіча ды інш. Маўляў, пратстанцкая арыстакратыя будзе аб'ектам у абароніць праваслаўных, зь якімі, як з «панамі-братамі», поплеч стаялі супраць супольных ворагаў.

Паміж мужчынамі-арыстакратамі існавала складаная систэма гіерархіі й адпаведнага этикету. Перад кім здымалі шапку, каму ціснучы руку, а каму цалаваць, каму ківаць, а перад кім складацца да зямлі — гэта была мудраглестная навука. Памылковае прывітанье было абразам.

Істотным складнікам беларускага арыстакратычнага мэнталітэту было падкрэслена паважлівасць стаўленыне да кабетаў. Жанчынам (бабцю, маці, жонку) багомілі, як Панну Марыю. Менавіта жанчыны перахоўвалі старыя звычайныя ды сямейныя паданні. Ва ўмовах, калі большасць мужчынай непазібезжна гінула ў росквіце сілаў на войнах, на жанчыну лятаў увесі цяжар клопату за дом і за дзяцей. Каб у сవет пайшло чаргавае пакаленне арыстакрататаў, *homo militans*, высакародных земляўласнікаў, якія будуть барапіць сябе за дзяржаву й сваю зямлю.

Сяргей Харэўскі

Асаблівасці нацыянальнага алькагалізму

Алесь Чобат

Надыходзіць лета — час адпачыку і разфлексіі. Трэба адзін раз за год падумашці і паразважаць. Пра веачнае, пра жыцьцё і съмерць — як мы жыцьцё марнуем і зь якой хваробай паміраем. А памірам мы ўсё часьцей і часьцей ад банальнага алькагалізму. І ў Менску разам з "Чарнобыльскім шляхам" час праводзіць "Гарэлачны шлях".

На алькагалізм — як на рак! — хварэюць усе без вынятку: бедныя і багатыя, разумныя і дурныя, гаспадарныя і абадранцы. Пачынаецца ён звычайна ў сябе дома, прыблізна ў веку... пяці гадоў.

У вёсцы гэта, як правіла, дакопкі бульбы, а ў сталіцы і другіх культурных цэнтрах нейкай ўрачыстай нагода: цётка Маня прыехала, суседзі ў госьці прыйшлі etc. І вось піцігадовы Саша сядзіць за адным столом з дарослымі, і яму наліваюць чарку. Няважна, сок там альбо ліманад — важная чарка. Но не з гарэлкі алькагалізм пачынаецца, але з чаркі. І менавіта за супольным урачыстым столом, сярод сваіх родных і блізкіх, якія ўсім хочуць толькі добра...

Далей — болей. Гадоў у дзесяць (ци ў восем!) адзначаецца "юбілей" Сашы (ци ягонага аднакласніка). І шаноўная мама налівае дзесяцам... па кропельцы лёгкага сухога віна. Ноччу Саша пачынае рыгаць, ікаць, плакаць, хрыпцец, раскідацца, захлынацца — адным словам, спаць неспакойна. Мама Сашы кляне той салат "аліёе" з пазаўчорашнім каўбасой, але ў галаву ёй не прыходзіць кропелька сухога віна. Здзіўляючым, ізноў быўлі "адны свае", ізноў усе хацелі толькі добра...

Між тым Саша расьце. Гадоў з дванаццаці-чатырнаццаці пачынаюцца розныя школьнія вечары-дыхскатэ. Там ужо пляшку па коле Саша з прыяцелямі пускае самастойна. Што праўда, не зусім. Но капейчыну дае... тая ж мама. Пры гэтым разам з капейчынай дае вельмі харэктэрную для нашага нацыянальнага харэктару інструкцию:

— Сынку, ты ж будзь як чалавек! Ты пі, толькі не напівайся...

Паслья такога блаславенія лёс

Сашы вырашаны. Алькагалізм, хранічны алькагалізм, безнадзеіны алькагалізм. Калі хочаце — беларускі алькагалізм.

Маме ў галаву ня прыйдзе сказаць: "Сынок, ты ня пі зусім! Няхай другія хоць захлынаюцца, няхай зь цябе съмьяюцца... Прыйдзе час, і ты зь іх пасъмешся. А яны заплачунь..."

Сказаць сыну "ня пі!" беларуская мама здольная толькі ў адным з блузоў Шалкеўчіча.

Сказаць сыну "ня пі зусім" беларуская мама *ня можа*. Тады (на яе думку) сына будуть дражніць, ня браць у кампанію, западозраць у ім

хворага, слабака, гліста, хлопіка etc. А гэта адб'ецца на толькі на сыне, але... на "аўтарытэце" ўсяго сямейства. У гэтым смак беларускага жыцьця: маеш быць "як чалавек", маеш быць "як усе", маеш *абавязат* піць, бо іначай трапляеш у "слабакі", "хлюпікі" і ўвогуле вырадкі, *ня людзі*. Але ня маеш напівацца! Но тады трапляеш... у тия самыя "слабакі", "хлюпікі" і ўвогуле вырадкі. Такім чынам, беларуская калектывна папойка — гэта своеасаблівы *натуральны* адбор "па Дарвіну". Праз выпіўку беларусы адсіваюць "слабакоў" ад "мужыкоў", "чужых" ад

"сваіх" — мае быць як у людзей, мае быць "аднакава", мае быць "роўнасць у чарцаў". Нашы папіюхі і звязаная зь імі "беларуская гасціннасць" гэта... *дэтэктар на літражар*. Такі "дэтэктар" тым добры, што заўсёды кагосяці "выкрайе": адзін чалавек лёгка пераносіць алькагалізм, а другі — цяжка, адзін важыць 65 кг, а другі — 120 кг, адзін мае прыроджаныя захворванні, а другі — не etc. Алькагалізм як сродак калектывнага выкрайцца "слабакоў" і "хлюпікаў" добры тым, што ён дзеянічае хутка і безадмоўна. Гэта дазваляе вельмі лёгкага людзей *падзяліць* на тых, хто съплюіць і хто на съплюіць. Глыбока памылковое меркаванье, што *калектыў* заклапочаны тым, каб у ім былі "адны свае". Наадварот! Калектыв заклапочаны тым, каб там не было "чужых"... Наймацнейшыя калектывы ў сівеце — скажам, "спэцслужбы" — ільвіную долю сіл і сродкаў выдаючы не на барацьбу з ворагам, але на праверку і пераправерку сваіх супрацоўнікаў. З гэтага пункту гледжання сучасная беларуская нацыя нагадвае... нейкую 10-мільённую спэцслужбу...

Між тым, Саша скончыў школу, паступіў у вышэйшую вучэльню і

**Беларуская
калектыўная
папойка — гэта
натуравальны адбор
"па Дарвіну"**

трапіў у інтэрнат... А там — усе ад такіх самых мамаў, якія інструктавалі сыноў "пі, але не напівайся!". Таму далей ўсё працягваецца натуральна... Тым болей, што ролю матак-інструктарак з другога-трэцяга курсу бяруць на сябе дзяўчачы

ты. Цяпер яны навучаюць "пі, але не напівайся!" Каму трэба, каб "яе хлопец" у лужыне ляжаў, альбо... зусім ня пі, быў "слабаком і хлопікам"?

Нарэшце, вышэйшая адукцыя сканчаеца дыплёмам, шлюбам з Манія і размеркаваннем. І пачынаюцца "шэрыя дні": праца, інтэрнат (цяпер ужо фабрычны), праца. Але шэрыя яны... толькі ў савецкіх размовах. Пры больш уважлівым разглядзе нават на інжынэрскія заробкі жыць можна — што праўда. бедна, але ж лёгка і весела. Давайце палічым "гадавую норму" нармалёвага і непітушчага Сашы.

Новы Год (новы і стары), Каляды і Вялікдзень (праваслаўныя і католіцкія), 23 лютага, 8 сакавіка, Дзень Волі, 1 і 9 траўня, "акцыябарскія празнікі", дні нараджэння (Сашы, Мані, татаў, мамаў, братоў і сёстраў з абодвух бакоў), авансы і заробкі, прэміі за год і за чатыры кварталы, розныя выпадковыя съвяты ў розных сяброў і сябровак, складчына на службе (прычыны гл. вышэй), тыя ж дакопкі бульбы і гасціннані разрознаныя свяякоў і знаёмых... У аднаго дзівака, майго колішняга супрацоўніка з фабрычнага КБ, такіх ававязковых выпівак атрымалася за календарны год сто дваццаць сем. З разыліку паўлітра гарэлкі за раз выходзіць 63,5 л за год. Шэсьць з плювай вёдраў. Пяць літраў на месяц ці дзівье зь лішкам пляшкі на тыдзень... Любы нарколяг узнае такога "непітушчага" за алькагаліка. Гэта прытым, што па-за вышэйназваным "непітушчы" сапраўды не выпівае "проста так" альбо "за кампанію" — толькі па справе: рамонт, блат, "падзяяка" etc.

Працяг у наступным нумары.

Жудасны кансэрватызм вёскі

Беларусы як нацыя выйшли зь вёскі. Караві кожнага гараджаніна ўжо ў другім-трецім калене сіяюць туды. І пры гэтым гараджаніну ўсё цяжэ разумецца вёску. Шмат яго вясковыя зьвязы і погляды выклікаюць ягоне зьдзіўленне.

Па-першае, ня можа не зьдзіўляць жудасны кансэрватызм вёскі. Ня раз вясакародныя памінкі навуцьця вяскоўцу больш дасканалі і прадукцына гаспадарыцы на замлі разбіваліся абл фразу: "Як нашыя дзяды і бацькі рабілі, так і мы будзем рабіць". Навошта ж адміністраторы прагрэс?

Па-другое, адносіны паміж людзьмі там застаюцца на першынствім узроўні. Як аксіёма, прымеца падначальненне жанчыны мужу, а малодыхі — старэйшым.

Многія людзі пэнсійнага веку пераканаюцца, што ведаюць усё на съвєце. Нават калі распавядайць ім пра апошнія мэтады геннай інжынэрнай ці біятэхнічнай, можна ў адказ пачуць: "Ды я гэта ведаю, я столькі гадоў праўжыла!"

Што мне яшча не падабаецца тут, дык гэта нежаданьне актыўна ў нечым удзельнічаци ў ўводзіць нешта новае. Вясковыя прынцыпіі "мая хата з краю", "абы не было вайны" і г.д. прыводзяць да таго, што прагрэс адчуваецца тут досыць слаба. Вяскоўцы недалёка адышлі ад XIX ст., асабліва ў сваім съветаполагізме, ды і у матэрыяльнай культуры. З новага — асфальтаваныя дарогі (ніхуля), калгасныя крамы, калгасная састарлам тэхніка на палах, элект-

вялізным спазненінем і, пераламляючыся кансэрватыўнымі традыцыямі, пазбядујуцца сваіго першапачатковага сэнсу. Сродкі масавай інфармацыі прыйшлі ў вёску досыць позна і не наўмылі тут такога пашырэння, як у горадзе. Акрамя таго, сеньня ўсе значныя СМІ, даступныя тутака, выказываюць афіцыйную пазыцыю. Незалежныя СМІ за такі кароткі час не змаглі значна пайплываць на съядомасць вяскоўца.

Калгас — галоўная бяда вяскоўца, хоць самі яны гэтага не разумеюць. Выйсці з вёску, забраўшы свой загон, нялёгка. Дый няма каму, бо за гады савецкай улады развучыліся працаўцаў людзі на себе. Працаўць абы-як: арцуць, абы ўзараць сеюць, абы пасеяць. Крадуць усе, ад старшыні да апошняга вартаўніка, прычым не хаваюцца, бо ніхто не закладзе — кругавая парука. Вось і атрымліваеца, што ў калгасы ўкладаюцца вялізныя сродкі, а аддача вельмі малая. І пакуль ня зьявіцца гаспадар на замлі, бессэнсона спадзявацца на драбыт на вёсцы. Усе разумеюць, што пэнсіі і калгасныя заробкі — міэрныя і будуть такімі, пакуль у краіне не пачнуща зъмены, ліквідацыя калгасаў. Аднак калі размова перакідаеца на калгасы, вяскоўцаў гарою ўстаюць за іх.

Вёска съвіаеца. Адпачыць такім чынам пасля працоўнага дня лічыцца калі не абавязак, дык нормай. Гоняць самагонку. Калі задацца пытаннем: "Чаму п'юць?" — дык мне адказ бачыцца ў адсутнасці заняткай, якія малі б

заківайць чалавека і дапамагчы яму з карысцю для цела і душы бавіць свой вольны час. Маладых вяскоўцу ўжо немагчыма перавыхаваць, яны пайшлі па съядах сваіх бацькоў. Трэба хоць наступнае пакаленне ня ўтратаваць.

Яшчэ адна праблема беларускай вёсکі — хуткае старэнне. Ёсьць цэлья вёсکі, дзе ўсе жыхары — пэнсійнага веку. Праз дзясятак-другі гадоў там не застанеца ніводнага чалавека. Часам ідзеш у такой вёсцы позьнай восеньню або зіміку і здаецца, што яны ўжо мёртві — настолькі цяжка заўважыць тут прыкметы жыцьця.

Моладзь усімі сіламі імкнецца зьвягчыць у гародзе, не жадаючы працаўцаў, якія ня сучыць гасціннай культуру ў вёску і вяскоўную псыхалёгію ў горад.

Для некаторых маладых гараджаніў вёска робіцца ўжо экзатичнай зьявой, за якой можна назіраць, але яе сэнс цяжка спасціць. Горад на гэтых людзей аказвае вырашальны ўплыв, і, хто ведае, можа мы станем калі-небудзь сапрауды гарадзкай нацыі.

Зыміцер Мацвеічык, Менск.
Фота аўтара.

Толькі ў вайну вярнуўся мужык

ЭС

Міхась Тычына

Уступаць у калгас. Але камбедчыкам і сельсавецкім актыўістам мульла вочы новая прасторная хата Заброцкіх: адна палова, з трывамі ад вуліцы, лічылася сівятліцай, другая, празь сенцы, летнікам — там стаялі куфар, кубел, дзежкі для зборжжа. Калгасная галота аж трэслася, гледзачы на такі "харом". И Заброцкія трапілі ў сілі на раскулачванье, дзе было сем сем'яў — траціна ўсёй вёскі! Аляксандар Заброцкі парайўся з жонкай і, не чакаючы выправы на Пойнач, зъехаў у Асіповічы да свяяка. Сіліяра хаваўся ў яго, а калі хвала раскулачвання ацихла, уладкаваўся на працу і нават зредку, свяяком, перадаваў жонцы сіякі-такія грошы. Вывозіць яе з малымі дзецімі (старэйшаму Янку ішоў пяты гадок, маленькой Нюры — другі) на высылку ўлады не наўажыліся, але і ў калгас не прынялі, хоць Анюту прасілася. Яе выселілі з большай паловы хаты ў "летнік", а ў рэвізіаванай сівятліці дазволілі часова пасяліцца майбабулі ў дзядудлю з дарослым нежанатым сынам. (Пасяль таго як улады вывезылі за Котлас сям'ю бабулінага роднага брата Андрэя Жаўрыда, нашыя вырашылі перехаць сюды з вёскі Хацінава). Пакуль дзядудлю з сынам будавалі хату на спусцелым братавым дварышчы, сям'я жыла ў Анюты. И мяне маці выпраўляла на лета да

дзеда, бо, застаўшыся бяз мужа (бацьку пасадзілі на два гады за невыкананыя цвёрдзазданыя) зь пяццю дзецьмі, займела мноства клопату. Я ў бабулі быў за сівяного ды авечага пастушка. У Анююцінай хаце, якую калгас выкарыстоўваў пад клуб, упершыню ў жыцьці ўбачыў кіно — прывезвалі Слуцку "Чапаева". Два мужчыны па чаразе круцілі дынама, якое давала ток для апарату. Паглядзецы на цуд сышлася ўся вёска, дзеці сядзелі на падлозе, але Анююціных хлопчыкаў сярод іх не было.

Толькі ў 1938 г. Анююта прынялі ў калгас і вярнулі ўсю хату. Памятаю, як маці наша казала, што Анююта "трожыльнай" — не было ёй роўні ні на жніве, ні на сенажаці — на любой працы, куды раніцай, пабразгаўшы ў акно, клікаў брыгадзір. Аüyüта трymала карову. Каб пракарміць яе ўзімку, ноччу хадзіла з посьцілкай ажно ў іншы калгас, да стагоў, скубла сена і, сагнушыся ў тры пагібелі пад цяжкай ношкай, вярталася дамоў.

Толькі ў вайну, калі з Асіповіч вярнуўся мужык, Аüyüта зажыла па-людску, бо за адзінцацца гадоў адсутніці ейны Аляксандар ня страціў працаўтасці і не распісіўся, як іншыя. Ціхі, негаваркі ў мужчынскіх вулічных гамонках, добразычлівы да суседзяў, ён быў гэткім уласблівінем сялянскай пакорлівасці цярпення.

Дажылі Заброцкія да глыбокай старасці, так і ні здолеўшы за гады катаржнай калгаснай працы пабудаваць сабе новую хату. Зьехалі з вёскі іх дзецы — як і ва ўсіх вяскоўцаў.

...З сямі высланых за Котлас сем'яў вярнуліся дахаты толькі сем чалавек. Астатнія высылэнцы або падуміралі з голаду і хваробаў, або загінулі на вайне. З тых сямёх жывуць яшчэ дзявулі — адной 74 гады, другой — 80. Апошнія съведкі жудаснай пары.

ЗАПРАШАЕМ НА ПУБЛІЧНУЮ ЛЕКЦІЮ

15 траўня

ЮРАСЬ ВАШКЕВІЧ

"Беларуска-польская культурная
стасункі (1945-1999 гг.)"

Лекцыя адбудзеца ў Цэнтральнай бібліятэцы
імя Янкі Купалы (актавая зала) па адрасе: вул.Харужай, 16
Пачатак а 18.30.

БЕЛАРУСКАЯ СЛУЖБА РАДЫЁ СВАБОДА

ЧАС	kHz	ХВАЛІ	ЧАС	kHz	ХВАЛІ
18:00 — 19:30	7295	41	22:00 — 23:30	9530, 9750	31
9610	31		11865		25
11725	25		06:00 — 07:00	6065	49
				7295	41
				9650	31

Сярэдня хвалі — 576, 612 і 1188 kHz

Адрас: 220005 Менск-5, п/с 111; Vinohradská 1, Praha 110 00 CZ

Інтэрнэт: www.svaboda.org

НАСТРОЙЦЕСЯ НА "СВАБОДУ"!

Ганько, Навіцкі і Абрамава

Лявон Юрэвіч. *Вырваныя бачыны: Да гісторыі Саюзу Беларускай Моладзі. Менск: Энцыклапедыка (бібліятэка часопісу "Беларускі Гістарычны Агляд"), 2001.*

Якіх толькі сабак ня вешала на СБМ савецкая гісторыографія! Плён яе працы жывы да сёняня. Тому "Народная газета" ў 2000 г. дазволіла сабе называць сяброў СБМ "эсбэмумяямі" (хлопчаў) і "эсбэмёвінамі" (дзяўчынамі). Гісторыкі савецкай школы таксама працягваюць традыцыі шальманаванья "фашистычнікі прыхвасяньні" — у такім духу напісаная, напрыклад, новая кніга выкладчыка менскага пэдінстытуту Аляксандра Кавалені "Прагерманскія саюзы моладзі на Беларусі".

Важкі адказ на гэткае шальманаванне — кніга Лявона Юрэвіча.

Ігоны "Вырваныя бачыны" — спроба ліквідаваць белыя плямы гісторыі апошніх вайны. Кніга складаецца з успамінаў Міколы Ганька, Валера Навіцкага і лістоў Надзеі Абрамавай.

Ганько згадвае ня толькі пра асабісты ўдзел у СБМ і сваё пазнейшае жыццё на эміграцыі, але і пра роднага брата, кіраўніка СБМ Міхася Ганька. Сын Міхася, лічылася дагэтуль, губляўся ў траўні 1945 г. пад Прагай. Цяпер мы ведаем, што ён нелегальна перабраўся ў Беларусь і недзе да 1947 г. партызаніў супраць савецкай улады.

Вялікую цікавасць вызываюць лісты Надзеі Абрамавай, кіраўнічкі СБМ сярод дзяўчын. У 1950—70-х г. яна была супрацоўніцай мюнхенскага Інстытуту па

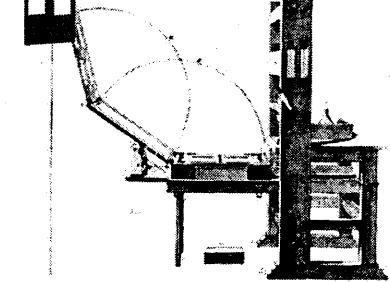

вывучоныні СССР, дзе займалася пытаннямі перасыльеду царквы ў Савецкім Саюзе. Лісты доктаркі Абрамавай глыбока асабістыя, у іх нічога не гаворыцца пра СБМ, але яны дапамагаюць адчуць унутраны съвет гэтай жанчыны. Лісты надзвычай чулковіе і поўныя смутку з-за страты прыёмнай дачкі Тамары (яна ўзяла яе ў вайну; Тамара, магчыма, была жыўдоўка). Цікава, што Абрамава, зусім як большасць цяпрашніх "апазыцыйных палітыкаў", была расейскамоўна, і, відаць, гэтаксама як яны, апартуністычна нацыяналістка.

Кніга не закрые ўсіх белых плям, але пэўная колькасць вырваных бачынаў усё ж вернутая Лявонам Юрэвічам у Кнігу Гісторыі.

Ю.Л.

Новая книга, дасланая ў рэдакцыю

— Менск: Беларускі кнігазбор, 2001. — 32 с. — Наклад 500 ас. ISBN 985-6638-20-8

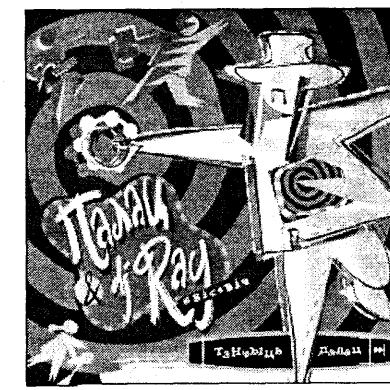
У кнігіцы сабраны замалёўкі гісторычных мясцінаў, вуліц, пляцаў, будынкаў Слуцку, выкананы мастаком У.Лукшам. Выявы супрадавчуючыя верши беларускіх пээзій.

Вялейскі краязнаўчы зборнік: Матэрыялы краязнаўчай навуковай канферэнцыі «Вялейшчына — погляд у мінулас і сучаснасць» (27 траўня 1999 г.) / Скл. В.Коласава. — Менск: Беларускі кнігазбор, 2001. — 68 с.: іл. — Наклад 400 ас. ISBN 985-6638-23-2

Сярод апублікаваных у кнізе спачвешчанняў навуковае канферэнцыі «Найцікавейшыя: Л.Дучыц «Старажытныя касцюмы Вялейшчыны», Э.Зайкоўская «Съядлы язычніцкіх вераваньняў на Вялейшчыне», А.Зайцаў «Пістарычныя камяні Вялейшчыны», С.Зубовіч «Тамаш Зан — барацьбі і краязнаўца», В.Коласавай «Н.Сілівановіч і Я.Альпяровіч — мастакі Вялейшчыны». Кнігу можна набыць у Вялейскім краязнаўчым музеі.

Падрыхтаваў Віктар Мухін

"Палац" і dj Ray Хвісевіч

рытмавай абалонкі песень, яны ў выніку трацяць ня так шмат, як маглі бы. На сёнянняшніх дыскатэках гэтыя адпатаці фальклёру ня будуць выглядаць чужкими. А за кошт таго, што ў аснове рэмікаў ляжаць народныя песні, праект наагул набывае арыгінальнасць — па-за Беларусі гэтыя песні будуць успрымацца яшчэ і як экзотыка.

Цікава, што закрывае альбом набор аўтэнтычных музычных сэмплаў. Ня ўсе яны, прайда, таякі аўтэнтычныя, але з іх дапамагаю кожны з вас можа пасправацца, маючы адпаведныя сынтарзаторы, зрабіць нешта падобнае, што зрабіў з музыкай "Палацу" ды-джэй Ray Хвісевіч.

Ды-джэй SLUHATCH

ЯК У КЕПСКІХ РАМАНАХ

Гайнрых Бёль

На вечар мы запрасілі Цумпэнай, мілых людзей, знаёмства зь якімі я заўдзячваю цесьцю; ад нашага вясельля ён намагаецца знаміць мяне зь людзьмі, якія могуць быць мне карысныя ў дзеяўшым сенсе, а Цумпэн можа быць мне карысным: ён начальнік камісіі, якая разъміркоўвае падрады на будаўнічыя работы ў вялікіх паселішчах, а я праз шлюб апынуўся ў прадпрыемстве, якое выконвае экскавацыйныя работы.

Я нэрваваўся перад вечарам, але мая жонка, Берта, супакоіла мяне. «Тое, што ён увогуле прыйдзе, — сказала яна, — ужо нешта значыць. Проста паспрабуй асьцярожна завесыць размову пра падрад. Ты ведаеш, што заўтра будуць абвяшчаць вынікі».

Я стаяў пры дэзвіярах у доме, за фіранкай, і чакаў Цумпэнай. Я дапаліў цыгарэту, раздушыў недапалак чаравікам і засунуў яго пад дыванок. Трохі пазней я заняў пазыцыю пры акне вяннага пакою й разважаў пра тое, чаму Цумпэн так ахвотна прыняў запрашэнне; наўрад ці яго шмат цікавіла вячэра з намі, а той факт, што выдача вялікага падраду павінна была адбыцца заўтра, мусіў рабіць для яго гэтую сустречу гэтаксама няўмкай, якой яна была для мяне.

Я таксама думаў пра падрад: гэта быў вялікі падрад, я мог зарабіць 20 000 марак, і я вельмі хацеў зарабіць гэтыя грошы.

Берта выбрала мне строй: цёмны пінжак, трохі сівятлайшыя нагавіцы і натуральнае колеру гальштук. Такіх рэчачу яна навучылася дома і ў школе ў манашак. Яны навучылі таксама сустракаць гасціцёў: калі падаваць каньяк, калі вэрмут, як аздабляць стол для вячэры. Вельмі карысна мець жонку, якая дакладна ведае такія рэчы.

Але Берта таксама нэрваваўася: калі яна паклала рукі мне на плечы, я шыяй адчуў, што вялікія пальцы яе рук вільготныя і халодныя.

«Усё будзе добра, — сказала яна, — ты атрымаеш гэты падрад».

«Божа мой, — сказаў я, — ход ту пра 20 000 марак, ты ж ведаеш, як дарэчы яны нам будуть».

«Ніколі, — ціха сказала яна, — нельга згадваць імя Бога ў звязку з грашымі!»

Цёмная машина спынілася ў нас перад домам, мадэль, якая была мін невядомая, але выглядала на італійскую. «Не сіпяшыся, — прашалятія Берта, — пачакай, пакуль яны пазвоняць, хай пастаяць дэльце ці тры сэкунды, тады павольна падыдзі да дэзвярэй і адамкні».

Я бачыў, як Цумпэны ўзьнімаюцца па лесьвіцы: ён — стрункі й высокі, сівізна на скронях, таго гатунку, які трывалка гадоў таму называлі «сэрцаедамі»; фраў Цумпэн — з тых худых цёмных кабетаў, ад выгляду якіх мне заўсёды прыгадваецца цытрына. У Цумпена было напісаныя на твары, што перспэктыва вячэры з намі страшэнна яго нудзіць.

Потым зазвініе званок, я счакаў сэксунду, дэльце, павольна падышоў да дэзвярэй і адамкні.

«Ах, — сказаў я, — як міла, што Вы да нас завіталі!»

З келіхамі каньяку ў руках мы абышлі наша жытло: Цумпэні вельмі хацелі яго агледзець. Берта засталася ў кухні, каб выціснуць на бутэрброды з закускай мянэзу з цюбіка; файнія ў яе выходзяць карункі, у выглядзе

сэрцаў, мэандраў, малых хатак. Цумпэнам спадабалася наша жытло; яны ўсміхнуліся адзін аднаму, калі ўбачылі вялікі пісмовы стол у майм кабінэце, у той момант ён і мне падаўся трохі заялікім.

Цумпэн пахваліў маленькі шкаф у стылі ракако, які я атрымаў на вясельле ад бабулі, і мадонну ў стылі барока ў нашай спальні.

Калі мы вярнуліся ў сталоўку, Берта звірала на стол, і гэта яна таксама рабіла вельмі міла, так прыгожа і заразом натуральна, і за вячэра было вельмі ўтульна. Мы гутарылі пра фільмы і кнігі, пра апошнія выбары, і Цумпэн хваліў розныя гатункі сыру, а фраў Цумпэн хваліла каву і пірожныя. Потым мы паказалі Цумпэнам фатаграфіі з нашага вясельнага падарожжа і здымкі бротонскага ўзбярэжжа, гішпанскіх аслоў і вулак Касабланкі.

Тады мы зноў выпілі каньяку, а калі я хацеў узьняцца і прынесці кардонку з фатаграфіямі тae пары, калі мы былі заручаныя, Берта зрабіла мне знак, і я не пайшоў па кардонку. Дэльце хвіліны панавала цішыня, бо мы ня мелі больш матар'ялу да размовы, і мы ўсе думалі пра падрад; я думаў пра 20 000 марак, і мне прыйшло ў голаў, што пляшку каньяку я мог бы упісаць у падатковай дэкларацыі ў «вытворчыя выдаткі». Цумпэн зірніў на гадзіннік, сказаў: «Шкада, ужо дзесяць, мы мусім сыходзіць. Дэсяткі за гэтакія прыемныя вечар!» А фраў Цумпэн сказала: «Усё было чароўна, і я спадзяюся пабачыць вас у нашай хаце».

«Мы будзем радыя наведаць вас», — падзякаўала Берта, і мы яшчэ паўхіліны пастаялі, усе зноў думалі пра падрад, і я адчуваў, што Цумпэн чакаў, што я адвяду яго ўбок і пагавару зь ім. Але я гэтага не зрабіў. Цумпэн пачалаваў Берце руку, а я пайшоў парадзе, адчыніў дэльце і прытрымаваў іх зынізу для фраў Цумпэн.

«Чаму, — мякка сказала Берта, — ты не пагаварыў зім пра падрад? Ты ж ведаеш, што заўтра яны абвесьцяць вынікі!»

«Божа мой, — сказаў я, — я ня ведаў, як пачаць размову на гэту тему».

«Ну, ты мусіў прыдумаць якую-небудзь нагоду, — мякка сказала яна, — запрасіць яго да сябе ў кабінэт і там пагутарыць. Ты ж заўважыў, як ён цікавіцца мастацтвам. Ты павінен быў сказаць: у мяне там ёсьць яшчэ крыж XVIII стагодзідзя, можа вам цікава паглядзець на яго, а тады ...»

Я маўчаў, і яна ўзьніхнула і павязала сабе фартух. Я пайшоў за ёй у кухню; мы прыбрали застальня бутэрброды ў лядоўню, і я мусіў паўзоком шукаць на падлозе вечак да цюбіка мянэзу. Я прыбраў рэшты каньяку, пералічыў цыгары: Цумпэн выпаліў толькі адну. Я выбіў папяльнічкі, стойма звёй яшчэ адно пірожнае і паглядзеў, ці засталася кава. Калі я вярнуўся на кухню, Берта стаяла там з ключом да машыны.

«Што здарылася?» — спытаўся я.

«Натуральна, трэба ехаць», — сказала яна.

«Куды?»

«Да Цумпенаў. А што ты сабе думаеш?»

«Хутка ўжо палова на адзінаццатую».

«А хай бы нават была поўнач, — сказала Берта, — наколькі я ведаю, ідзеца пра 20 000 марак. Ня думай, што яны такія далікатныя».

Яна пайшла ў ванную, каб прывесці сябе ў падрадак, а я стаяў зададзіў, як яна выцірае вусны, крэсліць новыя лініі, і ўпершынку зацемі, які шырокі прымітывы гэтыя рот. Калі яна спынілася, яна пайшла вузел на майм гальштуку, я мог пачалаваць яе, як заўжды раней, калі яна завязвала міне гальштуку, але я не пачалаваў яе.

У каварнях і рэстарацыях у горадзе ярка гарэла сівяцло. Людзі сядзелі знадворку на тэррасах, і ў срэбрых вазачках для марозіва і вядзерцах для лёду блукала сівяцло ліхтароў. Берта пададэрвала мяне вачымі, але засталася ў машыне, калі мы спыніліся перад домам Цумпэнай, а я адрадзіў на званок і быў зьдзіўлены тым, як хутка мне адмыслунілі. Фраў Цумпэн сказаў: «Адкрыце тэчу» — і я адкрыў яе; усяродзіне ляжаў другі, ружовы, хуткасшывальнік, і на ім я прачытаў: «Паселішча Яловая Ідылія. Экскавацыйныя работы». Я адкрыў і гэту тэчу, убачыў, што мой каштарыс ляжаў першы; уверсе на палёх нехта напісаў чырвоным алоўкам: «Самая танная прапанавана!»

Я адчуваў, што пачырванеў з радасці, адчуваў, як білася маё сэрца, і думаў пра 20 000 марак.

«Божа мой», — ціха сказаў я і захлопніў тэчу, і гэтым разам Берта забылася зрабіць мне заўвагу.

«Прост, — сказала фраў Цумпэн з усымешкай, — давайце вып'ем».

Мы выпілі, я ўзыняўся і сказаў: «Магчыма, гэта некультурна, але вы, пэўна, разумееце, што цяпер я хачу дадому».

«Я добра разумею вас, — сказала фраў Цумпэн, — трэба толькі ўладзіць яшчэ адну драбніцу». Яна ўзыла тэчу, пагартала стафонкі і сказала: «Ваша цана за кубічны мэтар на трыццаць пфэнігай меншай за цану найбліжэшага канкурэнта. Я прапаную вам падніць цану яшчэ на пяцьціццаць пфэнігай — тады вы ўсё адно застанецце самым танным, але атрымаваце на чатыры тысячи пяцьсот марак болей. Зрабіце ж гэту зараз!». Берта выцягнула з сумачкі асадку і працягнула мне, але я быў занадта ўсцяпаваны, каб пісаць; я аддаў тэчу Берце і назіраў, як яна спакойна рукою зьмяняла цану за мэтар, нанова напісала канчатковую суму і вярнула тэчу фраў Цумпэн.

«А цяпер, — сказала фраў Цумпэн, — яшчэ адна драбніца. Вазьміце ванш чекавую книжку і выпішыце чэк на тры тысячи марак, гэта павінен быць чэк для аплаты наяўнымі, які будзе дыскантаваны вамі».

Яна сказала гэта мне, але нашую чекавую книжку са сваёй сумачкі выцягнула Берта і выпісала чек.

«У нас няма чым пакрыць яго», — ціха сказаў я.

«Калі падрад выдадуць, вы атрымаваце аванс, і тады пакрыце», — сказала фраў Цумпэн.

Магчыма, тады я нават не разумеў, што адбываўся. Калі мы ехалі ў ліфце ўніз, Берта сказала, што яна шчаслівая, але я маўчаў.

Берта выбрала іншы шлях, мы ехалі ціхімі кварталамі, я бачыў сівяцло ў адчыненых вокнах, людзей, што сядзелі на бальконах і

пілі віно; стаяла сівяцла і ціхая ноч.

«Чэк быў для Цумпена?» — толькі раз ціха спытаўся я, і Берта гэтаксама ціха адказала: «Вядома».

Я зірнуў на Берціны маленькі смуглівыя ручкі, якія ўпэўнена і спакойна трымалі стырно. Руکі, якія падпісваюць чэкі і выціскаюць мянэз з цюбікаў. Я зірнуў на нея рот, і цяпер мне такацца не хацелася цалаваць яго.

Гэтым вечарам я не дапамог Берце паставіць машыну ў гараж і не дапамог змыць яго начынне. Я ўзяў вялікі келіх каньяку, падняўся ў свой кабінэт і сеў пры пісъмовым стале, заявілікім для мяне. Я думаў, абы смысль, узьняўся, пайшоў у спальню і паглядзеў на мадонну ў стылі барока, але і там тая реч, пра якую я думаў, не прыходзіла мне ў галаву.

Званок тэлефону перадбіў мае раздумы; я ўзяў слухаўку і не зьдзіўіўся, калі пачаў Цумпенаў голас.

«Вашая жонка, — сказаў ён, — трохі памылілася. Яна падвысіла кошт за кубічны мэтар не на пятнаццаць, а на дваццаць пяць пфэнігай».

Я трохі падумаў і адказаў: «Гэта не памылка, гэта адбылося з маёй згоды».

Ен спачатку памаўчаў, а тады сказаў, сымеючыся: «Дык вы, значыць, папярадніе аблеркавалі розныя магчымасць?»

«Так», — сказаў я.

«Добра, тады выпішыце яшчэ адзін чэк, на тысячу».

«Пяцьсот», — сказаў я, і падумаў: як у кепскіх раманах, гандаль.

«Васімсот», — сказаў ён, і я засымляўся: «Шасіцьсот». Хоць і мяе досьведу, я ведаў, што зараз ён сказаў: «Сямсот пяцьдзесят». Калі ён насамрэч адказаў: «Сямсот пяцьдзесят» я такнou і павесіў слухаўку.

Яшчэ не было дванаццатай, калі я вышаў аддзяць Цумпэну чэк. Ён прыехаў адзін і засымляўся, калі я сунуў яму пра вакно складзены чэк. Дадому я вяртаўся паволі.

Берты яшчэ не было відаць, яна не прыйшла, калі я вярнуўся ў кабінэт; яна не прыйшла, калі я схадзіў выпіць халоднага малака, і я ведаў, пра што яна думала: ён павінен прыгодацься пра гэта, і я мушу дзіць яму пабыць на самоце, ён павінен зразумець гэта.

Але я так і не зразумеў гэта, і гэта сап

